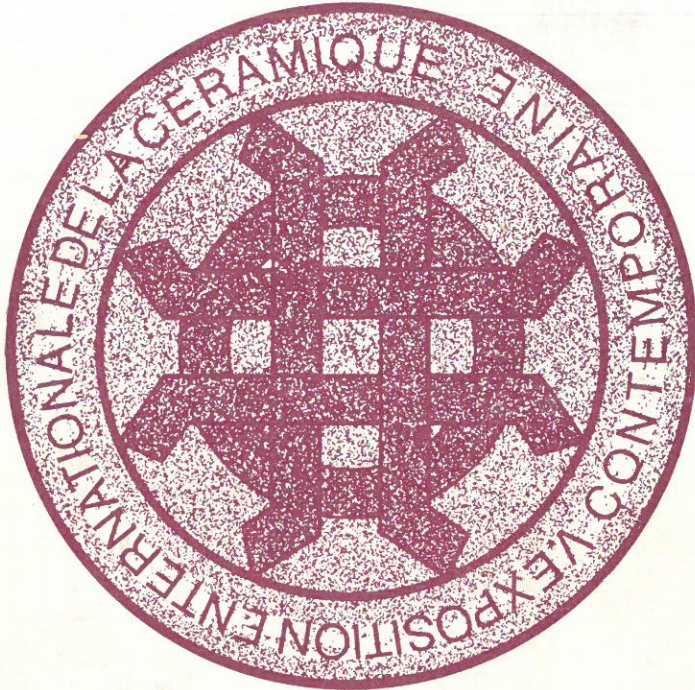

5. Uluslararası Çağdaş Seramik sergisi'nde
fayanslarımızın
teknolojik ve estetik üstünlüğünden dolayı

17 devlet arasında

**bu altın madalyayı
biz kazandık**

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Türkiye'de ve Şimdi de dünya'da haklı şöhret

Baskı T. 12. 7. 1968

Fiati 250 Krs

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

24 Eylül 1968

Devlet Nüshası

TEMMUZ 1968

İÇİNDEKİLER :

Nasrettin Hoca ve Dünyamız	Süleyman ARISOY
Yozgat'ta Günsahk - Başlık Verme Âdeti	Hasan ÖZBAŞ
Adana ve Yöresinde Düğün Gelenekleri	Cevdet ÖZDOĞRU
Milli Folklor Enstitüsü Çalışmaları	T.F.A.
Sınavna Kadısoğlu Şeyh Bedrettin, Yeni Buluşlar	Cahit ÖZTELLİ
Divrik - Çamsık Bölgesinde İmece	Ali Rıza YALÇIN
Atışma Birincisi Âşık Yaşar Reyhâni - 2 -	Muhan BALI
Mesudiye'de Bazı Hastalıklar ve Tedavi Yolları	Osman GÜRSOY
Kars'ın Kahramanlık Türküleri - 1 -	Veysel ARSEVEN
Kitaplar Arasında : "Türk Metriği"	Kâzım MİRŞAN
Akçaköy'de Gözalmak ve Közsöndürmek	Salih YILMAZ
Artvin ve Kars'ta Bazı İnanış ve Âdetler	H. Cemal KARATAŞ
Masal : Fatmacık'la Arab-ı Zengi	Nebahat ÇETİN

SAYI : 228

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Mobiloil Special
Mobiloil

Daima önde

(Folklor : 80)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 228

TEMMUZ 1968

YIL : 19 — CİLT 11

Nasrettin Hoca ve Dünyamız

Yazan : Süleyman ARISOY

A. Ün. Dil ve Tarih - Coğ. Fak. Öğ. Görevlisi

I — FOLKLOR ENS. ve N. HOCA

Bir milletin folklor değeri ve önemi bu alanda taşıdığı evrenselleşmiş kaynaklarının çok eski tarihe kadar gitmesi ve bunların dünyaya yayılış oranı ile büyüür.

Türk folkloru çeşitli san'at ve yönleri ile uluslar arasında önde gelen zenginliğe sahiptir. Ama bunlar içinde, Nasrettin Hoca'nın ortaya koyduğu folklor ise, kıt'aları aşan ve başka uluslarca benimsenmesi için çaba gösterilen tek dev kaynaktır denebilir.

Yeni kurulmuş olan Millî Folklor Enstitüsüne Nasrettin Hoca'nın da bu açıdan öncelikle ele alınacağına inanıyoruz.

Öyle ki, Millî Folklor Enstitüsü Nasrettin Hoca'yı anma yıldönümlerinde, Akşehir'de seminerler tertip ederek ilgili san'at ve fikir adamlarını da çağırarak bu amaçla çalışmalarını Akşehir'de toplamalıdır.

II — ARSIULUSAL KİŞİ NASRETTİN

Türk folklorunun uygulama, davranış ve temellerinde Nasrettin Hoca'ya yapacağımız atıflar ve örnekler çoktur. Gerçek anlamı ile yalnız Türkiye folklorunda değil Balkanlar ve Yakınşark folklorunda da bu izlenimleri görmek mümkündür.

Millî bir kişi olan Nasrettin Hoca davranış ve düşüncelerinde daima uluslar arası nitelikte, humanist insanîyetçi olmuştur. O, genellikle karamsar doğu felsefesine karşı neş'e, iyilik ruhunu taşıyan,

gülen, yeislerde ve ızdıraplarda bile onu olduğu gibi kabullenerek bir espri içinde yumuşatan nikbinlik felsefesi olarak insana yaşama gücü, mücadele gücü veren kuvvetlendiren yani, manevi cihazlanmayı ortaya koymuştur.

İnsanların hayal gücü birçok kişileri ve olayları efsaneleştirir. Nasrettin Hoca da kendisine geniş dil, din, ırk ve düşünceleri ayrı olan büyük toplumlarca beslenen müşterek sempati ve sevgi davranışları karşısında, efsaneleşmiştir.

Asırlar geçtikçe bu efsaneleşme gittikçe büyümeye devam etmiştir. Gelecek kuşaklar hiç şüphe yok ki, Hoca'yı bugünden daha fazla devleşmiş ve efsaneleşmiş kişi olarak benimseyeceklerdir. Nasrettin Hoca kendisine olan sevginin gittikçe büyümesi ve dünya yüzüne yayılması sonucu bu mütevazı ve sade halk adamını asırlar geçtikçe büyütmüş, devleşirmiş ve feylesofluğunu da derinleşirmişdir. Bu kendisine karşı sempati dünyasının verdiği bir ödüldür denebilir.

III — NASRETTİN HOCA ve FELSEFE

Nasrettin Hoca, humanizmde, kendine özge ve arsiulusal karakterde bir dünya görüşü taşıyan büyük bir felsefenin temelidir. Belki, ampirizm, dogmatizm, pragmatizm, pozitivizm, materyalizm, iskolaktisizm, transandantalizm, determinizm gibi felsefe ilim dallarının skolastik kalıpları içine girmemiştir. Ama, gerçekte onlardan daha da öteye giderek bü-

yük, yoğun ve halklaşmış tabakaların ortamında vulgarizeleşerek benimsenmiş ve örneklenmiştir.

Nasrettin Hoca, bu dünyada yaşamının gerçek anlamının neş'e, kaygısızlık ve insan hayat yaşantısındaki ağır, çekilmez ızdırap ve yokluklarına karşı onu manevi yapımıza zarar vermiyecek şekilde ciddiye almaksızın hoşça vakit geçirmenin esas olduğu sırrına ermiş bir insandır. Birçok ezici ve karşı kuvvet ve etken darbeleri karşısında yapımızı beşikten mezara kalkan gibi götürme zorundayız. Bu insanı yıkan, yıldırın, yok eden mihnet ve meşakkatlere karşı niçin Nasrettin Hoca gibi davranmalıyız? Bu felsefenin sırrına ermiş kişi, yaşamının da mutluluk sırrına varmış demektir.

Gülme filozofisinde tanınmış olan ünlü batılı düşünür Bergson'dan çok önce, Nasrettin Hoca gülmenin filozofisini kavramış ve bunu Türk etnolojisi için örf âdet motifleri ile sosyal, ekonomik anlayış yapımızda bir nevi mutluluk sırrı olarak işlemiştir.

Hayat felsefesinin mutluluk anlamını batıda böylesine işlemiş bir halk adamına rastlamak güçtür. Nasrettin Hoca'dan bir fıkra söylendi mi, bunun muhakkak yediye çıkarılması zorunluğu mutluluk anlamının sırrını neş'e gülme ve nikbinliğe bağlayan en güzel bir ispatlayıcı hükümdür.

IV — KARŞIT, DEVRİMCİ N. HOCA

Nasrettin Hoca; köleliğin yani esaretin, kendini beğenmişliğin, açgözlülüğün diğer deyimle doymak bilmezliğin, densizliğin, ikiyüzlülüğün yani riyakârlığın, kötümserliğin, fakirliğin sefaletin yani yoksulluğun, akıllı geçinen gerçek akılsızlığın, zalimliğin, derebeyliğin, adaletsizliğin, öfkeli olmakiğin, kibirliliğin yani kendini büyük görmenin, eşitsizliğin, namuslu geçinen namussuzluğun, zümre tahakkümünün, halkın üzerinden faydalanan çeşitli haksız sömürücülüğün, kaba kuvvete dayanarak geçinen asalaklığın, oportünizm yani fırsatçılığın özetele insanlara, insanlığa ve bütün canlılığa karşı işlenen kötülüklerin, kötü davranışların karşısına alçak gönüllü ama gerçekte büyük bir ahlâkçı halk filozofu olarak çıkmıştır.

Bu nitelikte düşünen, davranan kişileri ve olayları ele alarak onları ince hicivci, alaycı ve güldüren güldürürken düşündüren öyküleri ve masalları ile yermiştir.

Psikolojik açıdan bakınca görülür ki: Çağımızda edindiği mevki ve sandalyanın büyüklüğü arkasında hazm edememiş, la-yık olamamış fakat psişik ruhsal megalomani ve aşağılık kompleksi içinde asık surat ve ters mizaçlı kişilere karşı Nasrettin Hoca daima gülen, mizahçı ve neş'eli alçak gönüllü bir antitez tip olarak ortaya çıkmıştır.

V — HUMANİST NASRETTİN HOCA

Nasrettin Hoca; çağının gerici, sıkıcı, boğucu, dinsel ağır baskı ortamı içinde zümreleşmiş, ayrıntılaşmış kapanmış toplumların eşit olmayan davranışlarına karşı fikren ve dünya görüşü yönünden ayaklanan bağımsız aydınlık, kişileşmiş, açık yürekli, nikbin hatta ölümü bile küçümsüyerek onu alaya alacak kadar kuvvetli, ihtirası olmayan, alçak gönüllü büyük insan olarak karşımıza çıkıyor.

Türk tarihinde, zaman zaman taassup yani dinci ve aşırı yobazlık inanç ve davranış, toplumun huzurunu kaçırdığı ve sıkıntı verir etken halinde kendini göstermiştir. Nasrettin Hoca işte bu toplum bunalımı devirlerinde düşünüş, davranış da aşırı tolerance (taassupsuzluk) reaksiyonu olarak ortaya çıkmış bir nevi karşıtlıkta örnek olmuştur.

VI — HALK ADAMI NASRETTİN

Ona, mütevekkil, işini Tanrıya veya oluruna bırakmış kişi de denemez. Aşırı tolerance yani taassupsuzluğa sahip olan Nasrettin Hoca'nın gerici dinsel yaşantı içinde düşünmediğini öyküleri ve öğütleri de ortaya koymaktadır.

Herşeyi ince mizah felsefesi açısı içinde düşünerek değerlendiren ve opa aynı şekilde reaksiyon gösteren Nasrettin Hoca tam anlamı ile katıksız bir halk adamıdır.

Gerçekte nikbinlik hiciv ve humoresk'in bayraklaşmış sembolü olan Nasrettin Hoca, belki de doğu felsefesi içinde eşi ve yakınlığı bulunmayan tek bir dünya görüşüne sahiptir. Geçmişte ve zamanımızda ki tüm halk şairlerinin düşünüş, du-

Yozgat'ta Günsalık = Başlık Verme Âdeti

Yazan : Hasan ÖZBAŞ

Yozgatta düğün yapacak oğlan evi, düğün hazırlığını tamamladıktan ve evvelce söz kesiminde kabullendiği Başlığı da tedarik ettikten sonra, kız evi ile düğüne başlama gününü kararlaştırırlar. Bunun için; bir gün evvel oğlan evi başlık getireceklerini, kız evine haber verir. O akşam kız babası evde bulunur. İsterse aile büyüğünü yahut yakın akraba veya komşusundan bir kaç kişi de çağırır.

O gün akşam, oğlan babası yanına aile büyüğü yahut akraba veya komşusundan munasip gördüğü iki kişi alarak, hazırladığı parayı bir zarf içine koyar, bu parayı ya kendi götürür veya aile büyüğüne verir ve miktarını söyler. Ondan sonra üçü beraber kız evine giderler.

Kız evinde bir müddet oturup, hoşbeşten, kahveler içildikten sonra üzerinde para bulunan, koynundan parayı çıkarır :

"Matlup olunan Lira başlığımızı getirdik, buyurun." diye kız babasına veya orada bulunan kız tarafının aile büyüğüne, oradakilerin huzurunda teslim eder. Buna GÜNSALIK derler.

Başlığı verdikten sonra; "Başkaca alıp vereceğimiz kalmadı, müsaade ederseniz düğünümüze başlayalım." diyerek, kendilerinin düğüne hazır olduklarını ve ne kadar zaman sonra düğüne başlamak istediklerini bildirir. Kız tarafı da, ya onların kararlaştırdıkları günü aynen kabul eder veya mazeret varsa, beyan ederek uzatılmasını ister. Böylece birbirlerini dinliyerek

yuş ve dünya görüşünde Nasrettin Hoca'nın halklaşmış izlerini sezinlemek mümkündür. Halktan gelen ve halka yönelen Nasrettin Hoca'nın düşünce yaşantısının halk aşıklarında da görülmesi kadar tabii bir şey olamaz. Hoca çağımızda Türk folklorunda fıkralarıyla, söyleyişleri ile, örf âdet, davranış ve düşünüşümüzde hâla yaşamaktadır. Bu gün hâla mahalli düğünlerde, Nasrettin Hoca'nın mezarına gelip baş konuk olarak davet edilmesi onun Türk folklor davranışlarına göre yaşatan, ölmemiş ünlü ve hatırı sayılır bir kişi olduğunu ortaya koyan sembol aksiyonudur.

düğüne başlayacakları günü kararlaştırırlar. Yalnız, başlıkla hazırlanacak çeyizin ikmal için, oğlan tarafı, kız tarafına 15 günden daha az teklifte bulunamaz.

Yozgatta yeni açılacak ev için lâzım olan eşyalara, oğlan tarafı karışmaz. Bütün eşyaları kız götürür. Oğlan tarafı yalnız BAŞLIK namıyla böyle bir para verir. Verdikleri bu paranın miktarı, en az şu eşyaların tutarını karşılar.

2 kat yün yatak. (Bir yatak 3 batman yani 24 kilo yunmuş yünden olur.) 4 adet yün yorgan, 4 adet yün yastık, 1 Halı veya iki kilim, 1 Ceviz sandık, 5 Kapaklı sahan ve bir sini (Hepsi bakır olur.) 1 Karyola (Son zamanlarda girmiştir.)

Yozgatta evel evelinden, oğlan tarafından verilen başlık, tamamen kızın çeyizine sarfedilir. Ve başlık parasiyle alınan eşyalar tamamen kızın olur. Hiçbir suretle ve şartla kızdan geri alınmaz.

Başlık parasından hiç bir surette kızın çeyizinden başka yere para sarfedilmez. Başlık parasından, çeyizden başka bir yere para harcanması (Yozgat şehrinde) pek ayıp, çok günah ve haram sayılır. Mühit bununla ilgilenir. Hiçbir aile, ne kadar fakir ve zaruret içinde olursa olsun, kızları müsaade etse dahi, kat'iyyen kendilerine veya çeyizden gayri bir yere 1 santimini dahi harcamazlar. Çocuklara dahi beş kurşunu vermezler. Ve Başlık parasiyle yün, bakır, halı veya kilim gibi uzun müddet kıymetini muhafaza eden eşyalar alır.

Başlık parasiyle alınan çeyizler, kız tarafından kendi yaptıkları ve kıza gelen çeyiz hediyeleriyle beraber, oğlan evine gitmeden, düğünde ÇEYİZ GÜNÜ mahalle muhtarlarıyla, iki tarafın tayin ettikleri şayanı itimat, en az üçer kişilik bir heyet huzurunda, tek tek kıymet takdir olunarak 4 nüsha olarak yazılır ve altına zaptı tutulur, muhtar mühürü ile mühürlenir, heyet imza ettikten sonra heyet dağılmadan biri kızın çeyiz sandığına konur. Bir nüshası kız babasına, bir nüshası oğlan babasına, bir nüshası oğlana teslim edilir. Buna eskiden ÇEYİZ CÜZDANI derlerdi. Şimdi ÇEYİZ KAĞIDI diyorlar.

Adana ve Yöresinde Düğün Gelenekleri

Yazan : Cevdet ÖZDOĞRU

Evlenme çağı genel olarak 18 - 25 yaş arasındır. Sıcak iklimin etkisiyle özellikle kızlar daha erken gelişiyorlar. Bunun için daha küçük yaşta evlenen kızlar da bulunur.

Evlenme çağına gelen gençler eşlerini -eskiden olduğu gibi- anne, babanın istekleriyle değil, kendi istekleriyle seçmektedirler çoğunlukla. Genç erkek yaşantısını birleştirebileceği kişiyi bulduktan sonra, durumu ailesi sezmemişse doğrudan doğruya annesine veya arkadaşları aracılığıyla annesine bildirir. Annesi de çocuklarının bu isteklerini kocasına bildirir. Erkeğin ailesi çocuklarının bu isteklerini normal karşılarsa, kız tarafı üzerinde etkili olabilecek bir veya birkaç kişiyle birlikte kızı istemeye giderler.

Evlenme çağı geçmekte olan veya geçtiğini sanan gençler, yaşantısını birleştirebileceği birini o zamana dek bulamamışsa ve ailesi de çocuklarını evlendirmek için bir çaba göstermiyorlarsa erkekler pilava kaşık dikerler, kızlar ise içi geçmiş bir karpuzu annelerine gönderirler. Böylelikle evlenme çağının gelip geçmekte olduğunu bildirirler.

Erkeğin ailesi kızı tanımıyorsa, kız tarafını tanıyan bir kimse ile kimi zaman haber verilerek kimi zaman da haber verilmeden kız görmeye gidilir. Kız beğenilirse başka bir gün yakın akrabalarından iki üç kişi kızı istemeye giderler. Kız ailesi durumu zaten anlamıştır. Fakat düğüncülerin teklifini bekler. Düğüncüler de "Allahın emriyle, Peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuza istemeye, hısım akraba olmaya geldik" sözleriyle tekliflerini yaparlar. Kız ailesi kızlarını vermek isterlerse aramızda bir danışalım derler, düğüncülere ikramda bulunurlar.

Başka bir gün aynı düğüncüler yine kız evine giderler. Tekliflerini tekrar ederler. Teklifleri kabul edilirse en kısa zamanda söz kesilir. Söz kesmede kıza alınacak eşyalar liste halinde düğüncülere verilir. Söz kesilince "şirinlik" denen (ağız tadı) lokum veya şeker yenir. Orada bulunanların huzurunda istek listesi "Yedi hacet" okunur.

Kız ailelerinin bazıları başlık almazlar. Başlık yerine bu yedi hacet aldırılır. Bazan da hem başlık hem de yedi hacet aldırılır. Bazı kız babaları başlık parasını kendi ihtiyaçlarına harcarlar, bazıları da kızına eşya alırlar. Yedi hacet, bu bölgede evlenenleri mali yönden çok zor duruma sokar. Normal gelirli aileler bile bunun yüzünden sıkıntıya uğrarlar. "Yedi hacet" şunlardır: Mobilya takımı, tuvalet takımı, hamam takımı, manto, gelinlik, çay ve kahve takımı, sandık ve ziynet eşyası (bilezik, küpe, beşibirlik) v. b.

Söz kesmede nişan günü tesbit edilir. Nişan gününe değin nişan hediyeleri alınır. Oğlan evinin kız için aldığı nişan hediyeleri şunlardır: Elbiselik, tuvalet takımı, mendil, çorap, iç çamaşırı, terlik, ayakkabı, bilezik, saat v. b. Nişan eş dost arasında oyun oynanarak yapılır. Kız evi de karşılık olarak oğlan evine hediyeler alırlar.

Nişandan sonra gidip gelmeler iki taraf ailesinin anlayışına bağlıdır. Bazı aileler nişanlıları hiç görüştürmezler. Bazı aileler ise oğlanın kız evine gelmesine izin verirler. Oğlan bu gidişlerinde hediye gidemez. Kurban bayramında oğlan evi bir kurbanlık alarak onu gelin gibi süsler, kordele bağlayıp boynuna bilezik ve ayna taktıktan sonra yakınlarından biriyle kız evine gönderir.

Düğün en fazla sonbaharda pazar ve perşembe günleri yapılır. Şehirde ise yine en fazla pazar ve perşembe günleri yapılırsa da haftanın diğer günlerinde de düğün yapılır.

Düğüne okuyucular, oğlan ve kız evininkiler ayrı ayrıdır. Her iki taraf da kendi tanıdıklarını düğüne çağırırlar. Düğün okuyucu yakın akrabalarından bir kişidir. Uzak yerlere atlılar gönderilir. Düğün okuyucu düğüne çağırdığı kişilere; mendil, çorap, yazma, mintanlık, kutu şeker, kolonya, havlu v. b. hediyeler verir. Düğüne çağırılan kimseler de şu çağrıyı değerlendirmek için kendi bütçesine göre kına gecesi veya gerdekten sonra duvak günü "kırkım" denen hediyelerini verirler. Bu hediyeler; mutfak takımları, ha-

mam takımı, ziynet eşyası, giyim eşyası, para v. b. olabilir.

Düğün günü kararlaştırıldıktan sonra kızın ve oğlanın yakınları elbise kesimi için şehre inerler. Eksik neler kalmışsa bütçelerine göre alırlar.

Nikâh düğünden önce yapılır. Resmî nikâhtan başka hoca nikâhı da yapılır. Kına gecesinden önce kızın ve oğlanın yakınları tarafından gelin hamama getirilir. Hamamda çalgılar çalınır, eğlenilir. Buradaki masrafları oğlan evi karşılar. Güvey hamamında da erkekler darbuka, saz çalıp eğlenirler.

Güvey tıraş edilirken çalgılar çalınır, oyunlar oynanır. Berberin getirdiği kolonya şişelerini güveyin başında kırmak isteyenler, bir miktar para vererek şişeleri alırlar ve güveyin başında kırarlar.

Düğünlerde esas eğlenceler kına gecesi olur. Çalgılar çalınır, türküler söylenir, yemekler yenir, oyunlar oynanır. Kınayı oğlan evi alır. Kına çalgı ile kız evine gönderilir. Kına ile birlikte çerez yollar. Kına tepsiye konur ve etrafında mumlar yakılır. Gelin bu mumları söndürür. Kınayı kocası ölmemiş, başı tüm kadınlar hazırlarlar. Gelin bir yastık üzerine veya bir çamaşır küveti ters çevrilererek üzerine oturtulur. Kına gelinin sağ elinin serçe parmağına yakılır. Gelinin avucuna bir miktar para konularak sarılır. Sabahleyin gelinin eli bir öksüze açtırılarak çıkan para öksüze verilir. Gelinin ayakkabısının içine para konur, bir öksüze çıkartılarak sevindirilir.

Kına gecesi gelini ağlatmak için türküler söylenir. Bu türkülere kına türküleri denir. Bu çevrede söylenen kına türkülerinden birkaç örnek :

Kız anası kız anası

Hani bunun öz anası

Öksüz kız gelin oluyor

Çeyizini düz anası

Şu görünen ekin m'ola

Ekin değil burçak imiş

Kız anadan ayrılması

Yalan değil gerçek imiş

Çattılar ocak taşını

Vurdular düğün aşını

Çağrın gelsin kardeşini

Vursun kemerin kaşını

Atladım geçtim eşiği
Sofrada koydum kaşığı
Büyük evin yakışığı
Kız anam yazım buymuş
Kızlara böyle buyrulmuş

Bindirdiler arap ata
Gönderdiler köyden öte

Al yelesi tüte tüte

Kız anası kız anası

Kız anası kızsız kaldı

Ak konaklar ıssız kaldı

Öksüz kız gelin gidiyor

Kız anası yazma bağladı

Tentenesi yarı başlı

Haçça kızın gözü yaşlı

Kardeşleri kara kaşlı

Kız anası kız anası

Gideydim elinizden

Kurtulaydım dilinizden

Yeşil başlı ördek olsam

Su içmem gölünüzden

Kız anam yazım buymuş

Kızlara böyle buyrulmuş

Başındaki puşular

İşil işil ışılar

Öksüz kız gelin gidiyor

Mesut olsun komşular

Baba ekinin bitti mi

Kardeş ekmeğin arttı mı

İşte koyup gidiyorum

El kızı keyfin yetti mi

Dağdan indim düze ben

Diken oldum göze ben

İşte ben gidiyorum

Daha gelmem size ben

Kız anası kız anası

Başında mumlar yanası

İşte geldim gidiyorum

İki gözüm kör olası

Kız anam yazım buymuş

Kızlara böyle buyrulmuş

Çeyizi, genç kız küçüklüğünden beri hazırlar. Çeyiz hazırlanmaya başlanınca ilk önce bir bohça işlerler. Çeyize bununla başlarsa kızın çeyizinin çok olacağına inanılır.

Çeyiz gelin göçürmeden bir veya iki gün önce oğlan evine getirilir, eşyalar yerleştirilir. Çeyiz, iplerle odanın duvarlarına asılır. Adana'nın içinde çeyiz bir kamyonla konur. Halılar kamyonun kenarlarından sarkıtılır. Kamyonun ön tarafına bayrak asılır. Kamyonun içine de çalgıcılar (davulcu

Folklorla İlgili Üç Eser Yayınlanıyor

Millî Folklor Enstitüsünün ilk iş olarak ele aldığı konulardan birisi de derleyicileri yetiştirmek olduğundan,

1 — Folklor uzmanlarımızdan Naki Tezel'e bir "Folklor El kitabı" hazırlatmıştır.

2 — Bu arada halk müziği uzmanı Veyssel Arseven'in iki yıl çalışarak hazırladığı

ve zurnacı), kız ve oğlan evinin yakınları biter. Şehrin içinde davul zurna çalınarak dolaşılır. Sonra çeyiz oğlan evine getirilir.

Gelinin yüzü ve kıyafeti köylerde sadedir. Gelinin yüzünü genç kızlar ve gelinler hazırlarlar. Gelinliği köydeki terzi kızlar veya gelinler giydirirler. Gelinin yüzüne bir tül örtülür ve başına gelinlik tacı konur. Yüzüne kırmızı duvak örtülür.

Gelin göçürmek köylerde özellikle atla olur. Şehre yakın yerlerde ise taksi ve kamyonlarla da olur. Gelin ekseriyetle pazar günü veya perşembe günü göçürülür. Gelinin yanında kendi tarafından iki tane yenge bulunur.

Gelinin yolu herkes tarafından kesilebilir. Düğün sahibi veya düğünü idare eden kişi tarafından gelinin yolunu kesenlere para, mendil, çorap, havlu, tütün kesesi, başörtüsü v. b. hediyeler verilir. Gelin evinden ayrılmadan önce gelinin ayakkabısının içine evde kalan kızların adları yazılır, darısı onların başına diye. Gelin evinden ayrılırken gelini ve annesini ağlatmak için türküler söylenir.

Kız seni almaya geldik almaya
Alıp ta geri dönmeye geldik dönmeye
Kalk kız seni göçürürler yurdundan
Anan baban deli olur derdinden
Kız seni almaya geldik almaya
Güllerin dermeye geldik dermeye
Kızınızı aldık ta gidiyoruz
Siz bakın ardımıza
Kız seni almaya geldik almaya
Düğün dernek kurmaya
Gelin güvey olmaya

Anan baban ağlasın
Karaları bağlasın
İşte geldik gidiyoruz
Oy biz gidiyoruz

Gelin göçürülürken yollarda sık sık

"Halk Musikisi Bibliyografyası" da tamamlanmıştır.

3 — Ayrıca derleyicilere ve meraklılara örnek eser olmak üzere yine Naki Tezel'in hazırladığı "Türk Bilmeceleri" eseri de bitmiştir.

Bu üç eserin baskıları bitince dağıtılacaktır. **T. F. A.**

durularak oynanır, at yarışları yapılır. Bir sepetin içine çerez ve meyva konur. Bir atlı bu sepeti alarak kaçıtır, diğer atlılar da onu yakalamaya çalışırlar. Çerez yakalayanın olur. Gelin alayına bir çoban raslarsa bir koçla gelinin bindiği atın yanına gelir. Gelin koçu atın üzerinden karşı tarafa kaldırıp atabilirse koç gelinin olur, atamazsa çobanın yolunu verir.

Gelin oğlan evinin önüne geldiği zaman kapıdan içeri girmeden kurban kesilir. Kurbanı kesen kişi kurbanın kanından gelinin ve güveyin alınına (ölünceye dek birlikte yaşasınlar ve mutlu olsunlar diye) sürer. Para, leblebi, şeker karıştırılarak gelinin başına serpilir. Bazen bunların içine buğday da karıştırılır ki, o yıl buğday ürününün bol olacağına inanılır.

Yalnızca eşlerin mutlu yaşamaları önemli değil, gelin ile kaynananın da anlaşması önemlidir. Kesilen kurbanın kanının donması gibi gelinin de kaynanasına bağlanacağına inanılır. Gelinin eline yeşil yaprak üzerinde yağ ve bal verilir. Gelin bunu kapıdan girerken boyunun yettiği yere yapıştırır ki, gelin ve kaynananın arasının yağbal gibi tatlı olacağına inanılır. Bunlardan başka gelini büyülemek için muska yazılır ve bu muska bir hayvana (eşeğe) yedirilir ki, gelinin kaynanasına hayvan gibi itaat edeceğine inanılır. Yine muskayı suya atarlar ki, gelin kaynanasına su gibi itaat etsin diye. Gelinin arkasına su atılır ki, aydınlık (iyilik) olacağına inanılır.

Gelin önceden hazırlanmış olan odasına getirilir. Ertesi günü, duvak günü gelin yüzü kibleye karşı oturtulur. Mevlüt okunup şerbet içilir. Herkes gelini ve çeyizi görmeye gelir. Hediyelerini vermiş olanlar da bu zaman verirler. Düğün de böylece sona erer.

Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin ve Yeni Buluşlar

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Mehmet Şerefeddin (Yaltkaya)'in 1924 yılında yayımladığı eserinden bu yana bizde ve Batıda Şeyh Bedreddin hakkında oldukça ciddi yayınlar yapıldı. Bunların sonuncusu ve en değerlisi Abdülbâki Gölpınarlı ile İsmet Sungurbey'in yayımladıkları (Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin 1966) eseridir.

Zengin bir bibliyografyaya dayanan bu bilimsel eser pek çok karanlık noktaları aydınlığa çıkarmaktadır. Birinci bölümde Sungurbey, günümüze kadar gelen kaynakları veriyor. Böylece araştırmacılar için büyük bir kolaylık sağlanmış oluyor. Ayrıca belge niteliğinde on fotoğraf da eklenmiştir.

İkinci bölümde büyük bilgin Gölpınarlı, kısa bir SUNUŞ'tan sonra, Şeyh Bedreddin'in sağlam belgelere dayanarak gerçek hayatını veriyor. Bu arada birçok yeni bilgiler görüyoruz. Gölpınarlı'nın bu eserde, gerçek bilginimize yakışın tutumu "taraf tutmamaktır". Çünkü, şimdiye değin, birçok araştırmacı Bedreddin'e karşı olan tutumuna göre ya Şeyh'e saldırmış, ya da hayranlık duygularını açıkça göstermişlerdir.

Gölpınarlı'da bunlar yoktur. Konuyu kişisel duygu ve görüşe kapılmadan ele almış ve gerçekten her bakımdan inandırıcı eserini vermiştir. Bu bakımdan gerek Sungurbey'i, gerek Gölpınarlı'yı kutlamak isteriz. Bundan böyle Şeyh hakkında ana müracaat kitabı bu eser olacak.

Gölpınarlı, eserinde bilimsel bir yöntem uygulamış ve bu arada konunun iyi kavranması için Bâtinilik hakkında gerekli bilgiyi sunmuş. Bu kısım başlı başına bir değer taşımaktadır. Daha sonra VÂRİDAT hakkında tarafsız, fakat gerektiğinde eleştireci bir gözle bilgiler verilmiş. Bedreddin'in görüşleri teker teker ele alınmış. Böylece Vâridât'ı okumadan önce özünü ve niteliğini kavramış oluyoruz. Bu bölüm okuru esere hazırlama bakımından çok yararlıdır.

Bu açıklamalı ve eleştirmeli bölümden sonra doğrudan doğruya Bedreddin'in en önemli tasavvufi eseri Vâridât'ın çevirisi akıcı bir dille veriliyor. Şimdiye kadar bir-

çoklarınınca bir sır sanılan görüşler ortaya konmuş oluyor. Okurlar rahatlıkla konuyu kavriyor.

Bundan sonra Bedreddin'e ait menâkıb kitabı eleştirilmektedir. Birçok kimseyi kandırabilecek olan bu yazma, bilim süzgecinin geçince sahteliği bütün açıklığı ile ortaya çıkıyor.

Menâkıb kitapları arasında önemli ve değerlisi Şeyh'in torunu Hâfız Halil tarafından yazılanıdır. Halil bu biyografiyi, gördüklerine ve işittiklerine dayanarak yazmıştır. Onun söyledikleri başka doğru kaynaklara da uymaktadır. Bu bakımdan güvenilir bir kaynaktır. İlk olarak Şerefeddin'in haber verdiği bu eseri Gölpınarlı gereği gibi değerlendirerek yararlanmasını bilmıştır.

Eleştirmek değil, tanıtmak için buraya kadar, söylediklerimizden sonra, bizim de elde ettiğimiz bilgi ve belgeleri sunmak istiyoruz.

Bu yeni bilgilerden ilkinin daha önce Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin 226. sayısında verdiğimiz için burada o konuya dokunmayacağız.

1 — Eserde sayılan menâkıb kitaplarından başka, bir menâkıbtan bahsetmek istiyorum, Vahit Lutfi Salcı'nın ölümünden sonra, Mersin'den Kırklareli'ne gittim. Merhumun kırk yıldır biriktirdiği metrukâtını ailesinden aldım. Bunların nelerden ibaret olduğunu göstermek için iki yazı yazmışım (bkz. Türk Folklor Araştırmaları sayı 31). Adı geçen metrukât arasındaki notlardan, Salcı'nın şimdiye kadar kimse tarafından bilinmeyen bir Şeyh Bedreddin menâkıbı gördüğü anlaşılmaktadır.

Vahit L. Salcı'nın notlarını olduğu gibi aşağıya alıyorum. İnceleme yapacak kişiler değerlendirirler :

"Dimetoka kazasının Cumanos karyesi civarında (Simen - Simavna) namındaki köy Bedreddin'in doğduğu yermiş. Kendisi zâhiri ve bâtinî ulûm-ı mevcudeyi nefsinde cem ve tahsil etmiş ve zamanında câri olan itikat ve taabbüdün riyadan ibaret olup ahkâm-ı İslâmiye-i sahihaya istinat etmediği kanaatine vasil olarak, istihdât-ı sofîyâneye tevessül ve hayli tasnifat

ve telifatta bulunmuştur. Maharremâtı istihsâl, sünen-i şerifeye isyan ettiği hakkındaki müddeâ tamamen bâtil ve vâhidir.

"Onu tedip ve tenkile giden ve vazifesini ifa eden Seydi Paşa diyor ki: Sultan, ele geçirildikten sonra ulema huzurunda kendisinden kendi aleyhinde istiftâ vaki olduğu yalandır. Ulema ona, birtakım avâm-ı nâsî ile sünen-i seniyeden istignâ ve ahaliyi hükümet ve nizam aleyhine ne için kıyam ettirdiği filhakika sorulmuş ise de, Sultan'ın sözleri müsbet olmayıp menfidir. O demiştir ki "Avâm-ı nas kimlerdir? Kadı Celâleddin ve Safiyeddin ve Emirüddin ve Ece Ahmet Sultan ve emsali fukahâ ve ulemâ-yi kiram mıdır? Sizin tuttuğunuz yol şeriat-ı garrâ ile ne derece uygundur? Bütün harekâtınız kâzîp, bütün icraatınız ahkâm-ı şeriatî salibdir ve ilâh.."

"Bunun üzerine katli vâcib olacağı fetvası verilmiş ve Seydi Paşa'yı tövbekâr ettiren Şeyh'in idamının icraası esnasında söylediği sözler olmuştur ki, mezkûr eserde mündericidir. Bu eserde doğuşu, ailesi, gezdiği yerler, kerâmâtı, asârı, tahsili, içtihadı vesaire haklarında ayrı ayrı fasıllar vardır. Bu eseri yazan Mümin Baba'dır ki, Şeyh asılırken söylediği sözler üzerine "Mümin oldum Yâ Rabbi" diye bağırarak Seydi Paşa'dır. Eser (305) sayfadır."

Ne yazık ki, Mümin Baba'nın yazdığı menakıb hakkında bundan artık bilgi vermemiş Vahit Lütfü Salcı. Onun, Trakya'yı karış karış gezip araştırmalar yapan bilgin bir Bektaşî Dedesi olduğunu hatırlatmak isterim.

Sayın Gölpınarlı, eserin bir yerinde (s. 91) şöyle diyor: "...yalnız Sımavna adlı yerin Edirne'ye bağlı olduğuna dair Arşivde iki vesikanın bulunduğunu ve gene Arşiv kayıtlarına dayanarak Bedreddin'in Edirne'de bir zâviyesi olduğunu bildirmesi önemlidir."

Bu iki belge yayımlanmamıştır. Bunları İ. Hakkı Konyalı haber veriyor bir yazısında. Gölpınarlı da bunları görmemiştir. Şimdi biz bu iki belge ile başkalarını aşağıda vereceğiz :

2 — "Vakf-ı zâviye-i merhum Şeyh Bedreddin Mevlânâ Mahmut b. İsrâil Ebuh b. Sımavna, tevliyet kendüden sonra şeyh olanlara, hâliya zâviye-i mezburede şeyh olan kıdvet-üs sakin Şeyh Mustafa b. Ali mü-

tevellidir. Balaban mescidine muttasıl olan mahallede otuz beş evlek yer mukataaya verilmiş. Hasıl fî sene 350, ber mucib defter-i atik".

"Vakf-el-merhum Şeyh Bedreddin ber mucib vakfiyetül vâkıa fi sene hams aşer ve semane mie, be imza Mevlâna Abdülkerim b. Abdülcebbâr. Asıl vakıf." (815 - 1412).

"Bağçe der bâb köprü mahdut iki taraftan Nehr-i Tunca ve bir tarafı Hacı Şir mürd mülkü ve bir tarafı Karaca Hacı vakfı, hasıl fî sene 1600. Bağçe der nezd-i mahdut Nehr-i Tunca ve Hacı Şir mürd vakfı ve Kadı bahçesi demekle maruf bağçe ile ve Abdülvâsiğ Çelebi vakfı ve Hüsam mülkü ile harab olup arsası yılda üç akçe mukataaya verilüp bağçe imiş. Hâliya mukataayı Perviz Efendi verir imiş.

"Şart-ı vâkıf kendüye, sonra zâviye-i mezbure fukarasına ve âyendeye ve revendeye vakt-i hâcet ve hin-i ihtiyacda sarf oluna."

"Vakf el-merhum Şeyh Bedreddin sâhib-i zâviye ber mucib-i vakfiye el-vâkıa fi evâhir zilkâde min şuhûr sene sitte aşer ve tis'a mie. Be imza Mevlâna Abdülkerim ibn Abdülcebbâr."

Bu vakfiyeden anlaşıldığına göre Şeyh Bedreddin sağlığında zâviyesinin vakfını tescil ettirmiş. Birinci tarih Musa Çelebi zamanı olup Bedreddin onun yanında Edirne Kadısı iken bu vakfı yapmıştır. Bu vakfiyede Sımavna doğru kaydedilmiştir. Esasen bu ve bundan sonra verilecek olanlar Edirne ve Paşa Livâsî vakıflar - mülkler - mukataalar defterinden alınmıştır. Vakf-nâmelerde imzası bulunan Mevlâna Abdülkerim, on altıncı yüzyılda Edirne kadısıdır.

Acaba Bedreddin zâviyesi Edirne'nin hangi mahallesinde idi. Daha sonra ne oldu, şimdi yerinde ne var? Bu soruların cevabı aşağıda görülmektedir.

3 — Yusuf b. Mürüvvetlü, evlatlık vakfından özet olarak şunu öğreniyoruz: Kilise Camii Mahallesindeki evini Yusuf adlı kimse (888) tarihli vakfiye ile evlâda, sonra Şeyh Bedreddin zâviyesine vakfetmiştir.

4 — Kapan Hanı yanındaki iki dükkânın bir tarafında Şeyh Bedreddin Zâviyesi bulunuyordu. (8. 10. 1450). Bu kayıt Hacı Abdullah vakfında geçiyor.

5 — 935 (1529) tarihinde Edirne'nin mahalleleri anlatılırken, Bedreddin'in zâviyesinin bulunduğu mahalle şöyledir: "Mahalle-i Kilise Cami ve odaha-yi berid (?) halife ve odaha-yi vakıf Sımavna, mezkûr odalarda... Şeyh Alâeddin ki zâviye-i mezbure şeyhidir. Dervişleri ile sakinidir. İmam 1, müezzin 1, hane 23".

6 — Yine eski kayıtlara göre (1018/1609) durum şöyledir: "Mahalle-i Cami Kinise (Kilise)" 39 hanedir ve bu odalar kayıtlı değildir. Ancak Şeyh Alâeddin'in sakin olduğu zâviye "Zâviye-i Mahmut Kanburi der Mahalle-i Şeyh Alâeddin" şeklinde anılmaktadır.

Kilise Camii, fetihten sonra kiliseden camiye çevrilmiştir. Sonradan Fatih'in emriyle yıkılmış ve yerine iki payanda üzerine altı kubbeli büyük bir cami yapılmış, 1165 / 1752 depreminde yıkılmış, evkafı olmadığı için yeniden yapılamamıştır (bkz. Osman Nuri Peremeci, Edirne Tarihi, 1939 İstanbul s. 53).

Demek ki, fetihten sonra bu mahalleye kiliseden dolayı bu ad verilmiş.

Bedreddin'in babası İsrail, Edirne alınca oraya yerleşiyor (bkz. Gölpınarlı, s. 107). "Bedreddin Sakızdan Edirne'ye gitmek üzere karaya çıkıp Kütahya'ya yollanıyor." "...oradan karşıya geçerek Gelibolu'ya, oradan Edirne'ye varıyor. Anasıyla babası sağ. Onlarla buluşup görüşüyorlar.. Bedreddin yedi yıl Edirne'de kalıyor." (bkz. Gölpınarlı, s. 111). Öyle anlaşılıyor ki, Bedreddin ve ailesi varlıklı olduklarından bir zâviye kurup vakıflarını veriyorlar. Fakat, bugün yeri ve adı unutulmuştur. Yeni Edirne şehri araştırmaları zaviyeden ve mahallesinden hiç söz etmiyorlar. Belki de yukarıda adı geçen depremde cami ve mahalle birlikte yıkılmıştır.

7 — II. Bayezid'in adamlarından Ferhat Ağaya Edirne'ye bağlı Sımavna ile ona bağlı köylerin on beşinci yüzyıl sonlarında ki tahrir kaydı da şöyledir :

"Mülk-i Ferhat Ağa elhaletihî hazehi nefsi Sımavna ve karye-i Saru Hıdırlu ve karye-i Saltuklu ve karye-i Umur Bey ve karye-i Ebri Fakih nam köyleri ve Armutlu ve Kozluca ve Balçılı nam halî yerleri hududuyla ve liva hakkı ve tevabiiyle ve içlerinde hassa çayırıları ile ve değirmenleriyle ve mecmu mahsulât-ı şer'iyesi

ve örfiye ve sebestliğiyle Padişahımız Sultan Bayezit Han temlik edüp mezbur Ferhat Ağaya bağışlayup eline hükm-i âlem ârâ-yı erzâni kılmış.

Hâliya ol hükm-i şerif mücebince mülkiyet üzere tasarruf olunur.

Nefs-i Sımavna... Cemaat-ı müslimin... Köprü an der-nefs-i Sımavna..., Karye-i Hıdırlu..., Umur Bey... Ebri Fakih..., Vيران Amrutlu ve Kozluca ve Balçılı..., El-mahsulât nefsi Sımavna maa kurrâ kendüm 55 mut 5500."

Cem'an kurrâ 5, hane müslim 125, mücerret 22, hane kebir 20, mücerret 2.. hasıl maâ cizye 21.019"

Bu tahrir kaydında adı geçen köylerin bir kısmı eski Edirne salnâmelerinde görülmektedir. Bu köylerden birkaçı Dime-toka'ya bağlı gösterilmektedir. Sımavna, adı geçen salnâmelerde yoktur. Aslında küçük bir yer olduğundan daha sonraları halkı başka yerlere göçmüş olabilir. Böylece oturak yeri olmaktan çıkmıştır.

Hafız Halil'in menâkıbındaki "Hâdim-ül fukara vel mesâkin-i Zâviye-i Bedreddin Efendi Şeyh Hüseyin 1238" temellük kaydından anlaşılıyor ki bu tarihte zâviye mevcuttur. Ve menâkıb veya kopyası Hafız Halil tarafından buraya verilmiş ve yüzyıllarca bu zâviyede saklanmıştır.

Yukarıda verdiğimiz vakıf ve temlik kayıtları Devlet Arşivindeki derterlere dayanmaktadır. Benim bu belgeleri aldığım ve bugüne kadar konumuz bakımından kimsenin üzerine eğilmediği eser şudur:

"M. Tayyib Gökbilgin, XV - XVI. Asırlarda EDİRNE ve PAŞA LİVÂSİ, Vakıflar - Mülkler - Mukataalar, İstanbul, Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından No: 508, İstanbul 1952" (sayfa: 631 + 301).

Verdiğimiz belgelerin değerlendirilmesi üzerinde pek durulmadı. Bunu gene üstat Gölpınarlı'dan bekleriz. Kolaylık olmak üzere adı geçen eserin sayfa sayılarını, yazımızdaki maddelere göre veriyorum.

Madde 2 (s. 199), madde 3 (s. 470), madde 4 (s. 271), madde 5 (s. 60), madde 6 (s. 60), madde 7 (s. 413 - 414).

Ayrıca (s. 468) de Şeyh Bir Nazar Halife b. Hamza vakfının yönleri anlatılırken "...ve cenup tarafı merhum Kadı Bedreddin Sımâvî vakfına..." diye geçiyor. Bu vakfın tarihi (912/) dir.

Divrik - Çamşık Bölgesinde Ekinde İmece

Yazan : Ali Rıza YALÇIN

Çamşık bölgesinde ekin kemale erişince orakla biçilir, henüz biçer gelmemiştir. Ekinini daha önce bitirenler toplanıp hergün bir komşuya yardımcı giderler.

O gün kime gidileceğini akşamdan sözleşirler. Yarınası gün hepsi köyün ortasında buluşarak şafakla tarlada bulurlar. Bu ırgatları ekseriya genç delikanlılar ve köy kızları teşkil ederler. Tarlaya önce giden Besmele çekerek hemen ekine başlar, geriden gelenler selâm vererek yaş sırasına göre tarlanın arkasında sıraya geçip biçmeye başlar. Tarlanın biçilmemiş tarafında duran baştaki delikanlıya honcu başı, derler. En arkada durana da pöçükcü denir. Honcu ırgadın en büyüğüdür. pöçükcü en küçüğüdür. Tarlada olsa bile hürmette kusur olmaz.

ırgadın tamamı geldikten sonra köyün nüfusuna göre ırgadın sayısı çoğalır. Öyle zaman olur ki 60 - 70 ırgat gelir.

Karşılıklı türkü ve mânilerle neşe içinde ekinin nasıl biçildiği belli dahi olmaz.

Tarlada biçecekleri yeri bölüp, önlerine katarlar. Orayla başa çıktıktan sonra geri gelir, tekrar bir yer daha bölerler. Bu bölünen yeri tarladan ayırmak için çifte dedikleri bir türküyü karşılıklı söyleyerek, talimli olarak biçerler.

Honcu başı sesi güzel olan kızları ve delikanlıları ayırır, istiyen, türkü söylemeye de katılır. Hepsi erkekler başta olmak üzere bölünecek yere gelir, yan yana dururlar.

ırgatların başında duran da onların honcu başıdır. Onlara komut verir. Sol elde baş parmak hariç dört parmağı da, ellik tabir ettikleri ağaçtan yapılma ortası parmağı sıkı sıkıya tutacak vaziyette kayış vardır. Eli muhafaza eder ve ekini fazla kavramaya yardım eder. Sağ elde orak vardır. Kızlar ve erkekler hem ekin biçer hem de türkü söylerler. Bunun için doğrulup honun düz gittiğini ırgatlar göremez.

Eğer ellik tarafına gelmek lazımsa, sola demez, honcu başı, ellik üstüne veya orak üstüne der. Türkünün ahengine uyularak hepsi aynı tarafa, yani bir o ta-

rafa, bir bu tarafa sallanır. Türküye önce erkekler başlar, sonra devam edilir. Her mısramın bitiminde doğrulup hepsi birden purnadı bırakır, tekrar eğilirler.

Erkekler :

Aşağı mahlenin dilber sunası
Kalk yolun üstünde ben geçeceğim
Olanca malımı koydum uğruna
Ölüncüye kadar sarf edeceğim
Karşıdan karşıya hay nenni nenni
Küçükten sevdiğim yar nenni nenni

Kızlar :

Çınar ağacına dayanmıyasın
Yarım vardır deyi güvenmiyesin
El oğlu değil mi güzeller dostu
Şirin dillerine inanmayasın.
Karşıdan karşıya hay nenni nenni
Aha ben yolucuyum eğleme beni

Erkekler :

Derya kenarında kayık değilim
İçmişim badeyi ayık değilim
Geleneye yar ahında durasın
Ölenece başındaki beliğim.
Karşıdan karşıya hay nenni nenni
Küçükden sevdiğim yar nenni nenni

Bu türkünün kendine has bir bestesi vardır ki bu gün dahi 70 lik bir köylü kadını bunu dinlese, kendini tarlada ekinin arkasında zanneder, coşar.

O gün tarla sahibi ırgadın sayısına göre bir kuzu veya iki kuzu, eğer yoksa börek veya birkaç tavukla çeşitli meyve getirir, ırgadı ağırlar. Akşama kadar neşe içinde geçer. Eğer o gün tarla kurtuluyorsa o evin ekininin sonu ise, ekin biterken son purnadı (tutam) tutmadan honcu başı bütün ırgadı o kalan ekin etrafında toplar ve şu duayı okur :

Yazın ekerler ekini
Güzün sökerler kökünü
Peygamber bunun vekili
Hak'ı seven versin Muhammet'e selâvat.
Kara kazanın kaynaması
Gollük çömçenin (Kepçe) oynaması
Bu da ekinin soğlaması
Hak'ı seven versin Muhammet'e selâvat

Buna benzer birkaç dua ile selâvat sesleri arşa yükselir. Grup grup, türkü ve mâniler arasında köye varılır.

Atışma Birincisi Âşık Yaşar Reyhanî

- II -

Yazan : Dr. Muhan BALI

Yaşar Reyhani, evine döndükten sonra bir gün köye omuzunda sazı bir âşık geldi. Reyhani'nin sanatında annesi, babası, Ercişli Emrah, Sümmani ve Behçet Mahir etkisi ile başlıyan gelişme bu âşıkla daha da mutlu bir devreye ulaştı. Çünkü gelen Yusufeli'li Huzuri idi (2).

Huzuri bir köy odasında çalıp söylerken Reyhani'nin de ağzı onunla beraber oynuyordu. Bunu gören âşık bu çocuğun kim olduğunu sordu. Köylüler "delinin biri" diye cevap verdiler. Bu söz üzerine Huzuri "veliliğin kapısı delilikten açılır" diyerek Reyhani'yi yoklamak istedi :

Huzuri :
Dinle oğlum bu sözümü meydana gel
Her sözümde bin söz gizli bil mana gel
Eğer baykuş isen sen durma bahçe bağlarda
Issız kayaları ara virana gel gelelim.

deyince Reyhani duramadı :

Zaten aşktan göz açmadım cana geldim
Neye aldandım, neyi sevdim, cihana
Bir baykuştan başka neye benzerim baba
İşte ötüşürüm her an virana geldim

Huzuri artık Reyhani'yi bırakmak istemedi, birlikte önce Bayburt'a sonra Artvin'e gittiler. Fakat onun sanatından çok şu sözleri Reyhani'ye tesir etmiştir: "Oğlum mağrurluk etme, kimseyi aldatmaya kalkma, ustanın malına ihanet etme, yalan söyleme" bu cümleden sonra Huzuri genç âşığa bir de müjde verdi ve dedi ki "seni kırk yaşından sonra hiç bir âşık tutamaz" zaten daha önce Hicranî de ona böyle bir müjde vermiş "bunu şimdi değil kırk yaşından sonra dinlemeli" demişti,

Reyhani'nin Huzuri ile beraberliği çok sürmedi, altı ay sonra ondan ayrıldı. Diyor ki "Huzuri'den irşad olamadım, şiirleri gayet ağırdı, uslubu değişik bir şekilde yazdı. Onunla çalışırken başka bir âşığın

eserini öğrenmeye gayret ederdim. O verirdi bana "bunu ezberle" derdi, ben başkasını ezberlerdim. Meselâ Sümmani'den ezberlemeye çalışırdım, o zaman Sümmani bana o kadar kolay gelirdi ki". Görüyoruz ki âşığımızda son tesirle ilk tesir bir yerde birleşmektedir.

Reyhani üzerinde yaşayan âşıkların etkisi söz konusu olunca akla gelen ilk isim Sarıkamış'lı Mevlüd İhsani'dir.

Bunu kendisi de açıkça itiraf etmekte "âşıklığın ince zirvelerini İhsani'den öğrendim, 1950 yılında tanıştığım İhsani gözlerinin görmemesi, tabiatla başbaşa kalıp yanık yanık inlemesi ile bana 1965 yılına kadar büyülenmiş gibi tesir etti. Ayrıca Reyhani'nin "sallapati söylediği sıralarda o çok sağlam söylüyordu", bir de Yaşar'ın "tam sofu olduğu zamanlar İhsani kalenderce yaşıyordu".

İçinde Reyhani'nin en çok beğendiği :

Ne giden görünür ne dönen gelir
mısramın da bulunduğu :

Gözümde hasret çarımdayken diken
Derunumdan ılgıt ılgıt kan gelir.
Eremedim muradıma genç iken
Ne âşıkım bülbül, ne bağdan gelir.

şiiri ile İhsani, Reyhani'nin gözünde bir kat daha önem kazandı. Öyle ki Reyhani aynı şiire kuvvetli bir nazire yaptığı halde hâlâ onu beğenmektedir :

Yol ver ulu dağlar aşam belinden
Çünkü o yaylaya bir çoban gelir
Benim bir arzum var yara erişmek
Erişmezsem bu da bana tâ'n gelir.

Eğer insan isen sen seni kandır
İnsan kendisine hakim olandır
İnsan yolcu ise dünya bir handır
Ne giden görünür, ne dönen gelir.

Ben de Reyhani'yim bitmedi zarım
Issız yol üstüne koyun mezarım
Bir gün yolu uğrar gelirse yarım
Belki ruhum tazelenir can gelir.

Bu örnekte de görüldüğü gibi Yaşar Reyhani'nin sanatı yeşerip yetişebilme için çok verimli bir ortam bulmuştu. Bu

Bazı Hastalıklar ve Tedavi Yolları

Derleyen : Osman GÜRSOY

ortamdan geçerek gelen Reyhanî, kendi gayreti, azmi, dikkati ve çalışması ile kısa zamanda ününü Erzurum dışında da duyurmuştur. Hakkında ilk yazıyı 1956 da tanıdığı Hikmet Barhoğlu Albayrak gazetesinde yazdı. Reyhanî Erzurumda ilk başarısını 1963 yılında asılan muammayı çözmekle sağlamıştır. Bu konuda şunları söylemektedir :

"Öyle zannediyorum ki eskiden, eski tahsil zamanında medrese insanları bir araya toplanır gelen halk âşığına bir muamma asar, bu muammayı da ebcet yazıları ile şifre halinde üzerine işaretlerlermiş. Meselâ iki lâm, iki cim, iki mim ve hi yazar onun altında bir bohçe içerisinde bir şeyi saklarlarmış. Âşık bunu o harflere deyinerek arar. Onun içerisinde rastgetirdi ise getirdi, getiremedi ise "âşık sen bunu bulamadın" derlermiş, "ille âşıklıktan da tard edilmiş değilsin". Bizim devre gelince biraz daha bu gerileyip o medrese devri bittikten sonra yani tahsil de buna yer verince bu köy odalarına aksetmiş, okumayan âşıklar arasında da üzerindeki yazıyı kaldırmışlar sadece mendilin içerisinde koymuşlar. "haydi âşık baba bul bakalım". âşık başlamış burada pirine sığınmış, sultanına sığınmış, şahına yalvarmış, güya bazıları derler ki gelir şah, pir buna haber verirmiş. Halbuki böyle bir şey bence müsbet değildir. Çünkü Cebrail gelip Peygamber'le konuştuktan sonra bunu bir basit insan da "bana haber geliyor" derse peygamberliğini ilân etmiş olur.

Bizimki asılınca ben Vandan geldimdi muammayı asmışlar beş on âşık da bunu arıyor, bir ramazan gecesi, yıl 1963. Davut Sulari, Âşık Nevzat Efkârî, İhsanî Nüsret Baba, Efgani Tutaklı Divani, Erzincanlı Hıdır, Tortumlu Ruhani. Her biri her gece bu muamma için beşer onar kıta söylüyordu. Jüri kabul etmiyordu.

Ben önce anahtar nedir diye sordum, Pir'e yalvardıklarını söylediler. Ben de muammanın üzerindeki yazılara dikkat ettim:

**Bizim bu muamma üç sırrı taşır
Sihir zannedersen dilin dolaşır
Yalan söyler isen çözmek güçleşir
(A) yı ararısın (B) yi bulursun**

**Muammayı suval ettik erine
Bak işte karşında gitme derine**

**Mübârek Ramazan ayı yerine
Ebcet hesabında (N) yi bulursun.**

**Muamma nadana esrarmış meğer
Esrarı sezenler dünyayı değer
Sırrın harflerini toplarsan eğer
(Y) ya ilâveten (Z) yi bulursun.**

"Bu muamma on beş harf beş nokta ile tamamlanır" demişlerdi. Âşıklar buna ras gele veriyor "Zemzem, alyans, kurbağa..." diyorlardı. Hiç böyle deli pazarı olur muydu? Ben eski ustaların bir adetini Huzurî'den dinlemiştim ki ancak bu harf üzerine şifre ile tahsile göre müsbet ilimle aranır. Çünkü gayip bilicilik yoktur. O zaman ben de şöyle bir şey okumuştum buna :

**Bakın bize bir muamma astılar
Dört taraftan yolumuzu kestiler
Ya âşıklar burda niçin sustular
Bir taraftan baktım fener dediler**

**Herkes ağlar sizler ben yane yane
Şaşırdım yolumu gidem ne yane
Hikmet bir çark gibi felek pervane
Çakmağın da çarkı döner dediler.**

**Ara Âşık Reyhan durmadan ara
Hakikat senindir çıkma kenara
Korkarım ki kâğıt, Tütün, Sigara
Bu da kibrit ile yanar dediler.**

Burda bunları şuna göre bulmuştum ben gözümü yumarak değil, gözümü açıp yazılardan (A) ateş, (B) billur, (N) nar yahut nur, (Y) ile, (Z) yi eğer tersine yazar arkasına bir A koyarsan ZİYA çıkar şeklinde bunu sıraladım. Muhakkak bunun bir ışıklı cisim olduğunu anlamıştım. Işıқта yanar bir şey olsa bohçayı yakardı, muhakkak ki yanar bir şey değil de yakıcı bir şey olduğunu anlıyarak burada ampul, kibrit, çakmağı meydana çıkarmıştım."

★ ★ ★

Daha önce de dediğimiz gibi Reyhanî son derece gayretli, kendisinden önce gelen âşıkları öğrenmiye çalışan bir âşıktır. Muammayı çözümünde de görüldüğü gibi bilgisi ile dikkati onun en büyük iki yardımcısıdır. Bir konuşmasında "Âşık saflıkta kalırsa maharete ulaşamıyor, saflıktan çıkınca da âşıklık kalmıyor" demişti. İşte Reyhanî saflıkla âşıklığı birleştirmiş bunun yanına da ihtiras katmış bir âşıktır. Onun başarısının sırrını bu noktada aramalıdır.

Sancı : Bu hastalığa yakalanan insanlara sıçan dışkısı yedirildiği, hayvanlara ise (özellikle atlara) karbonat içirildiği ve koşturulduğu sık sık görülür.

Altını ıslatan çocuklara : Bu gibi çocuklara genellikle yatarayak sulu yemekler yedirilmez. Şayet bu hâl süreklilik gösteriyorsa, tavşan dışkısı da yutturulur.

Otobüs vesaire araçlar tutmasına karşı : Daha önceden kuru şeyler yenmesi, ya da hiçbir şey yenmemesi tavsiye olunur. Vasıtaya binince ağıza bir çivi alınmasının da iyi geldiği söylenir.

Çok korkanlara : Tavuk yüreğinin çok korkulara iyi geldiği kanaati vardır.

Sarılık : Sarılık olanlara, her sabah (hastalık geçinceye değin tabii) aç karına soğutulmuş ve içine nişadır katılmış manda yoğurdu yedirirler. Bir de böylelerinin damaklarından kan alma âdeti vardır.

Kulak ağrıları : Kulağı ağrıyanların kulaklarına tavuk dışkısı koymak da olağan tedavi yollarından biridir.

İshal : Bu hastalığa yakalananlara da sulu yemekler yedirilmemesi en çok bilinen, bir tedavi şeklidir.

Ekzema : Ekzemaya, yaş fındık dallarından ısıtılmak suretiyle çıkarılan yağların iyi geldiğine inanılır.

Ellerdeki çatlaklara karşı : Özellikle çalışmalardan meydana gelen çatlaklara, çam dallarının ısıtılması ile elde edilen ve "karasakız" adı verilen koyu kara yapışkanlardan sürülür.

Kanamalara karşı : Kan akmasını durdurmak için, her hangi bir bez yakılır. Külü yaranın üzerine basılır. Ayrıca bu gibi hallerde yaraya işemek usulü, ya da tuzsuz yağ - bal karışımı basmak âdeti de vardır. Keza örümcek ağı ve tütün de basmak olağan tedavi usullerindedir.

Nefes darlıkları ve öksürüklere karşı : Bu gibi durumlarda da hastalara kekük denen otlar kaynatılmak suretiyle suyu içirilir.

Kurdeşen : Kurdeşene yakalananları

da soğuk su ile banyo yaptırmak geleneği vardır.

Ateşli hallerde : Ateşli hallerde peniselin yaptırmayı sakıncalı sayarlar. Güya hastalık "içeri" vururmuş.

Uyuz : Uyuz kimseler, kükürtlü sular da (ııcılarda) yıkanır. Böyleler bir de iğne yapraklılar türünden (şu anda adını hatırlayamadığım) bir ağacın köklerinin de kaynatılması ile elde edilen suda banyo yaptırılıp iyileştirilmeye çalışılır.

Kol ve bacak ağrıları : Yorgunluktan ileri gelen kol ve bacak ağrılarının giderilmesi için bu organlar ılık tuzlu su ile oğulur.

Göğüs ağrıları : Böyle hallerde göğüse kirli yün sarılır.

Ezik ve darpların giderilmesi : Çoğunlukla, köylerde birisi tarafından döğülen kimseleri yeni kesilen bir koyun veya keçi postu ile sararlar. Böylece hem durum adliyyeye intikal ettirilmez, hem de tedavi yapılmış olur.

Eğilme ve çarpıklıklar : Bu gibi durumlarda da muskaya başvurulur.

SAĞLIK KONUSUNDA BAZI YORUMLAR

Göz seğrimesi : Sağ gözün seğrimesi iyi, sol gözün seğrimesi kötü sayılır (İşlerin gidişi bakımından).

Tırnak ve saç uzamaları : "Saç sefadana uzar" derler.

El içinin ve ayak altının kaşınması : Sağ elin içinin kaşınması para geleceğine, sol elin içinin kaşınması bir masraf çıkacağına işaret sayılır. Ayak altının kaşınması ise yola çıkılacağına yorumlanır.

Uyku basması : Bir gurbetçinin geleceğine işaret sayılır.

Birisi ile konuşurken onun adı yerine başkasının adını söylemek : Böyle hallerde adı anılan kimseden ötürü, ".....beni andı" denir. Bu, bir nevi özür dilemektir de.

Kulak çınlaması : Yine başkası tarafından anılmış olmanın işareti sayılır.

Yukarıda söz edilen tedavilerin çoğu, daha çok eskilerin itibar ettiği, yenilerinse pek önemsemediği şeylerdir. Bunu bilhassa belirtmek isterim.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI DERGİ TEMMUZ-1968 sayı 228

Kars'ın Kahramanlık Türküleri : I

Yazan : Veysel ARSEVEN

Bilindiği gibi Kars, iki kere Rusların işgaline uğramış ve bu yüzden Karşılı yurttaşlarımız çok sıkıntı çekmişlerdir. Bilhassa ikinci dünya savaşı sırasında Ermeni ayaklanmaları doğu Anadolu'yu ziyadesiyle tedirgin etmiştir. Halk ozanları bu durumu destanları, koşmaları, koçaklama ve yiğitlemelerinde dile getirmişlerdir. Sayın Kırcıoğlu M. Fahrettin, bu değişleri toplamış ve "Edebiyatımızda Kars" II. Kitap adlı eserinde yayınlamıştır. Şimdi de gene sayın Kırcıoğlu'nun ön ayak olması ile, Karsın kurtuluşu üzerine bir piyes hazırlanmıştır. Bu piyesin içinde, Karsın kurtuluşunu dile getiren birkaç tane de kahramanlık türküsünün yer almasını istediklerinden, Karşılı âşık Hakkı Murat Çobanoğlu tarafından çalınmış söylenen sekiz ezginin notalarının alınmasını benden istediler. Ancak benim gönlüm, bu güzel türkülerin bir piyesin yapıları arasında kalmasına razı olmadı. Onları, daha geniş bir folklorcu topluluğuna duyurabilmek için, sıra ile bu dergide yayınlamayı uygun buldum.

Türkülerin orijinal bandında, her kıta, az veya çok, hemen hemen değişik ezgilerle söylenmektedir. Bu haliyle türkülerini yayınlamak gerekseydi, bir senfonik eserin birinci bölümü uzunluğunda olması lâzım gelecekti ki, aslında, küçük şarkı formunda olan bir türkünün sınırlarının aşılması demek olacaktı. Onun için ben, her türküyü standart şarkı formunun çerçevesine sokabilmek bakımından, bağlamanın giriş müziği ve yalnız birinci kıta ile söylenen ezgiyi esas kabul ederek saptadım.

"Destan" başlığını taşıyan ilk türkünün sözleri, Oltulu Fahri Erkılıç'tan, Kırcıoğlu tarafından alınmıştır ve yukarıda sözünü ettiğim "Edebiyatımızda Kars" kitabının 168 ci sayfasında "1920 de Karsın Kurtuluşu ve Hâlid Paşa Türküsü" başlığı ile yer almıştır. Türküde adı geçen Marzmanof ile Mirmanof. ilki intihar eden, ikincisi ise vurularak öldürülen iki Ermeni komutanıdır. Türkünün sözlerinin a-

lındığı Oltu'lu Fahri Erkılıç ise, gene Kırcıoğlunun tanıtmasına göre, 1937 yılında Posof'un Arel köyünde gümrük memuru olarak bulunuyordu ve Kars seferine katılmıştı. Notaları aldığımız band'ta, türkünün yalnız 1, 2 ve 4 cü kıtaları bulunmaktaydı. Tarihi bir anı olarak, türkünün bütün sözlerini veriyorum. Bu arada türkünün (récitatif), yani konuşur gibi söylenen özelliğini de belirtmek yerinde olacaktır.

"DESTAN"

Karadağ'dan duman topu pathyor
Asker hücum etmiş Karsa athyor
Hırsından Marzmanof iki çatlıyor
Yarın evlâtlarım Allah aşkına
Şehid olanımız Cennet - Köşküne

Atın arslanlarım Karsı alalım
Ermeni'yi toptan esir kılalım
Yaralı millete merhem olalım
Sarı evlâtlarım Allah aşkına
Şehid olanımız Cennet - Köşküne

Karsın -Kal'asında, Yahni- Çölü'nde
Askerler yürüyor Gümrü yolunda
Hâlid - Paşa önde, tüfek elinde
Vurun evlâtlarım Allah aşkına
Şehid olanımız Cennet - Köşküne.

Süvariler kalkmış atın gemliyor
Mirmanof göğsünden kanlar damlıyor
Süngüden Ermeni gayet hamlıyor
Sürün evlâtlarım Allah aşkına
Şehid olanımız Cennet - Köşküne

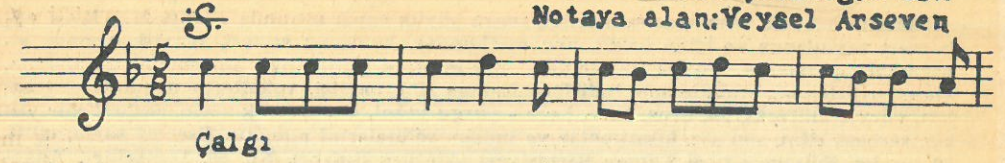
Hâlid Paşa der ki "durmayın atın"
Ermeni'nin kökü gelsin büsbütün
Antranik, Tiflize kaçıyor; tutun,
Varın evlâtlarım Allah aşkına,
Şehid olanımız Cennet - Köşküne (1)

(1) Sözler band'daki sıraya göre dizilmiştir.

DESTAN

Âşık

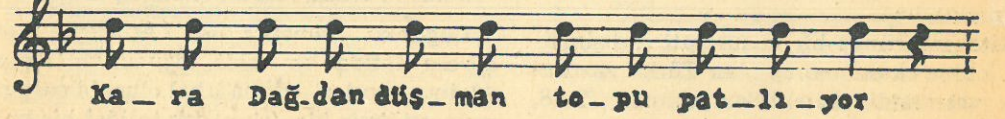
Yürük

Hakkı Murat Çobanoğlu'dan
Notaya alan: Veysel Arseven

Çalgı

Ölçüstüz ve konuşur gibi

Ka - ra Dağ - dan düş - man to - pu pat - lı - yor

AS - ker hü - cum et - miş Kar - sa at - lı - yor

Her - sin - den Marz - ma - nof i - ki çat - lı - yor,

Ya - rın ev - lâ - t - la - rım Al - lah aş - kı - na

Şe - hit o - la - nı - mız cen - net köş - kü - ne.

"Türk Metriği,"

Yazan : Kâzım MİRŞAN

Kâzım Mirşan uzun incelemelerden sonra büyük emek sonunda TÜRK METRİĞİ adlı eseri yayınlamış ve içine önsöz, ana mefhumlar, konuşma sesleri, fonetik armoni, sinarmonik paralellik, kayma paralelligi, sağırseslilik paralelligi, sinarmonik sıralanma, atalet, rijitlenme, stabillenme, indifferantlanma sinarmonisi, vokallerin uzunluk ve kısalığı, vurgu, alliterasyon, aruz, hece, hece - vurgu vezni, sinermonik vezin, serbest şiir, vezin, serbest ritm, son söz, kısaltmalar ve indeks bölümlerini almıştır. Eser 94 sayfa, ciltli, 60 liradır. Edinme adresi Tümen Kırtasiyevi, Atatürk Bulvarı, No. 60, Yenisehir - Ankara'dır.

Eseri konusunda kendisinin yazmış olduğu bir mektubu faydalı gördüğümüzden aynen sayfalarımıza aktarıyoruz. T. F. A.

Uzun yılların emeği neticesinde Türklerin kendilerine mahsus olan bir vezinlerini tesbit etmiş bulunmaktayım. Bu şekilde, dünya milletlerine bugüne kadar yegane bir örnek teşkil etmiş olan Arap ve Yunan vezinleri dışında, "Türk metriği" namı ile tarihte damarlanan üçüncü bir ana vezin şekli tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Kitabım, Türk metriği dışındaki Türk dilini de morfoloji, sinarmonik, vurgu ve fonetik bakımlarından tamamen yeni bir görüş ile incelemekte ve bu bakımdan dil ilmi itibarıyla yepyeni bir orijinallik taşımaktadır.

Kitabın üçüncü bir hususiyeti de şimdiye kadar okunamamış olan Türk yazıtlarını vermesidir. Bunlardan sahife 47, 48, 67 "oğw" ve 68 "esin", "oqç" de verilen yazıtlar en eski Türk yazıtlarıdır ve şimdiye kadar hiç bir yerde neşrolunmuş değildir, okunmamış bulunmaktadır. Yaptığımız etüdlere göre bunlardan "ON NOTASI" nin milattan önce 4975 yılında yazılmış olduğunu tesbit etmiş bulunmaktayız. Bu yazıt bize, şimdiye kadar mevcudiyetinden haberimiz olmamış olan FEDERAL ON DEVLETİ' nin bulunmuş olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan bu devletin bugünkü Avrupa medeniyetinin doğmasına sebep olan biricik varlık olduğunu da ispat edebilecek durumdayız. Hakikaten, henüz neşretmemiş bulunduğumuz Avrupa (Türkçesi "Kutyak") yazıtları Yunan ve Latin medeniyetlerini Türklerin meydana getirdiklerini göstermektedir. Etürüsükler halis ve katıksız Türkçe konuşmuş bulunuyorlar (85 Etürüsük yazıtı okumuş bulunuyorum) ve Etürüsük dili ile yazısı orijinini Tamğalı, Talas ve Sibir yazıtlarında bulmaktayız. Türkler

Yunan medeniyetinden çok önceleri, bugünkü Selânik şehri başkentleri olmak üzere, Makedonya medeniyetini kurmuş bulunuyorlar. Selânikte doğan Mustafa Kemal ATATÜRK ünvanını aldığı gibi, bu şehirde diğer bir ATATÜRK'ün mezarı bulunmaktadır. Bu yazıttan size bir cümle nakledeyim :

ANIP ESİN OD - AWRIY ULUĞUY ATA - QAN "Anarak hatırladığın od - evrilen ulu "ATA - HAN" (od - evrilen - ateşte yakılmak suretile Allaha evrilmesi, Allaha ulaşması mümkün kılınan. Türkler "Tabiat" ı Allah olarak tanımışlardır.)

Bugünkü Yunanca ile Lâtincenin, son derece iptidai bir halde yaşayan ve Homö-Alpinus cüceleri ırkına ithal olunabileceğini zannettiğimiz bir ırkın, çok iptidai bir halde olan dillerinde medeni Türkçe tabirleri gevelemek suretile doğduğu Türk Kutyağı yazıtları ile Lâtince ve Yunancayı mukayese etmek suretile açıkça anlaşılacak durumdadır ve Türklerin Avrupadaki ilk Anavatanları olan İsviçre (bilhassa Graubünden!)'de bugün de bir çok Türkçe tabirler olduğu gibi kullanılmaktadır. Bizim bugünkü lazarların estrüçüklerin karışmadan kalan yeğâne bakiyeleri olduğu oldukça kuvvetli bir şekilde iddia olunabilecek durumdadır. Türklerin Avrupa medeniyetini kuran bir ırk oldukları ve bugünkü Latin, Yunan ve Kril (Rusça, Bulgarca) alfabelerinin Türkler tarafından geliştirilerek bugünkü hallerine getirildikleri artık inkâr olunamayacak bir haldedir.

Kaydetmek istediğimiz diğer bir keyfiyet de bugünkü hıristiyan dininin Türk dininden doğduğudur. Bugünkü hıristiyanlık sembolü (Christus - Monogram)

Gözalmak ve Közsöndürmek

Yazan : Salih YILMAZ
Millî Folklor Enstitüsü Derleyicisi

Akçaköy (Akçaabat - Trabzon) bir büyük dağ köyü. Kıyıda 10 km. kadar içeride, bir vâdinin iki yamacına serpilmiş 3000 e yakın nüfusu, üç ilkokulu, bir ortaokulu, belediyesi, yolu, suyu, üç camii var. Ama toprağı yok. Bunun için yoksul bir köy. Mavi küf, halkı, tek gelir kaynağı tütünden soğuttu. Altı yedi yıldır hiç dikilmiyor. Geriye yetiştirdiği bir mısır kaldı.

GÖZALMAK :

Akçaköy'de "göz değmesi" deyimi yerine daha çok "Nazar almak", "göz almak", "göze gelmek" deyimleri kullanılır.

Göz değmesine en çok inananlar sıra ile şöyledir :

1 — Kadınlar, 2 — Yaşlılar, 3 — Ekonomik, kültürel ve sosyal yönden gelişmemişler, 4 — Erkekler, 5 — Gençler.

Bu sıralama bize, göz değmesinin sırf çaresizlik karşısında eskiye bağlılık ve yoksulluk kalıntısı olduğunu gösteriyor. Kadınlar arasında göz değmesine en çok inananlar da yaşlılar ve yoksul kadınlardır. Bunlar hem en çok nazardan korkanlar, hem de en çok nazar edenlerdir. "Nazarcı" damgalılar genellikle bunlar arasından çıkar.

Gözalmak sırf kişiöğluna özgü değildir.

Türklerin vilâyet sancağı yazısından başka bir şey değildir; Makedonyadaki bir Türk yazıtında Türklerin bir GÖK - EV'ine (KÖK - ÜY=Köy, gök mabedi bulunan yer) haç (OKAÇ) takmak için yapılan bir merasimden bahsolunduğu gibi, Türkler gök Tanrılarına EZÜS (Yezus) demiş bulunuyorlar. Anlaşılan İsa Türk mabetlerinde tahsil ettikten sonra kendini Türk Allahının vekili olarak tanıtmak suretile dinini kurmuş ve bu din için Türk sembollerini kullanmış bulunmaktadır. Hakikaten onun ancak 30 yaşını geçtikten sonra ortalıkta gözüküğünü bilmekteyiz.

Bütün bu tafsilattan sonra arzetmek isterim ki, bir seneden fazla zaman geçmiş olmasına rağmen "Türk metriği" adlı kitabımdan Türkiyede bir tek adet

Bunun yanında hayvanlar da gözalır. Güzel bir tarla, bahçe, ağaç, yapı... gibi bitkiler, eşyalar bile gözalır. (Burada yalnız insanlarda gözalmak konusu üzerinde durulmuştur.)

Gözalmak bakımından insanlar ikiye ayrılır :

A — Çocuklar, B — Gençler.

A) Çocuklar

1 — Gürbüz ve büyük doğanlar, 2 — Ağlamayanlar, 3 — Memesini iyi emen, yemeğini iyi yiyenler (boğazlılar), 4 — Bedence ve zekâca erken gelişen çocuklar, 5 — Erken yürüyen, erken konuşmaya başlayanlar, 6 — Genellikle erkek çocuklar, 7 — Altını belirli zamanlarda kirletenler, 8 — Zamanında ya da çabuk uyuyanlar, 9 — Akıllı çocuklar.

B) Gençler :

1 — Okuyanlar, okul hayatında başarı gösterenler (Özellikle yüksek öğrenim), 2 — Önceden yoksul olup akli ve çalışmalarını ile iyi bir iş sahibi olanlar, geleceğini güven altına alanlar, 3 — İyi huylu, ahlaklı, terbiyeli olanlar, 4 — Herhangi alanda büyük başarı gösterenler,

5 — Bekâr olup yukardaki özelliklerden bir ya da birkaçına sahip olanlar (Aynı

satabilmiş değilim. Kitabım, ancak dış ülkelerde satılıyor (Amerika, Rusya, İngiltere, İsveç, Almanya, Avusturya, İsviçre). Bu hakikat beni "Prototürkçe" adlı ve Türk Medeniyeti Tarihi bakımından son derece mühim olan eserimi Türkçe değil, yabancı bir dilde neşretmeye sevk etmektedir. Halbuki bu millî eserimizi bu şekilde neşretmeyi gönülüm istememektedir ve her Türkün de bu şekilde düşüneneği açıktır. Bu hali önlemek üzere yüksek katınızın kitabımdan mümkün olan sayıda satın alınmasını ve kitabımın Türkiyede satılabilmesi için başka imkânlar var ise bilgi verilmesini rica ederim.

Kitaptaki atlı resmin eğerinde üç defa W = ESİS (Allah) sözü yazılmış bulunmaktadır. ÜÇ = UÇ ise sembolik olarak bu zatın "bey" olduğunu gösteriyor.

özelliğe sahip bekârlar, evlilerden daha çok alırlar).

Gençler arasında erkekler, kızlardan daha çok gözâlır. Bunun nedeni, kızlardan çok erkeklere değer verilmesi, onların daha çok imrenilmesidir. Anneler komşu kadına oğullarının iyi yanlarını söylemekten çekinirken, kızlarını özellikle överler.

Halk, göz değmesini önlemek için durmadan çıkış yolları aramıştır, aramaktadır. İnanışa göre birisi, bir başkasını bile rek nazar edemez. Yani "şunu nazar edeyim" diye aklına koysa, nazar edeceği nazara ne kadar elverişli olursa olsun nazar almaz. Nazar edenler "nazar etme" yi düdümeden, farkında olmadan nazar ederler. Bunun içindir ki, örneğin çocuğunun nazar edileceğinden çekinen anne, eve gelen bir yabancıya çocuğu gösterirken "nazar etme", "nazar almasın", "tırnaklarına bak" (kendi tırnaklarına)... gibi sözlerle gelen yabancıya "Nazar" ı hatırlatır. Dışardan gelen daha anlayışlıysa annenin endişesini sezer ve çocuğu görmeden önce ya da görür görmez "nazar almasın", "Maşallah"... diyerek "nazarın" aklında olduğunu belli eder. Bunlardan başka nazar almaması için çocuklara türlü boncuklar ve süsler takılır.

Nazar değenlerde nazarın bazı belirtileri görülür. Bu belirtiler nazarcının nazar etme şiddetine bağlıdır. Hastalık buna göre erken ya da geç başlar, hafif ya da şiddetli olur. Öyle nazarcılar varmış ki, bir insanı hem öldürebilir, bir taşı parça parça edebilirmiş. (Bizim fırının eşik taşı çatlaktır. Annem der ki : "Bu taş, zamanında mahalledeki fırın eşik taşlarının en iyi taşı ve en büyüğü idi. Baban onu Kukul Tepe'den getirmişti. Keskin nazarcının biri, bu kadar büyük taşı nasıl kırmadan oradan buraya kadar getirmişler, nasıl yontmuşlar da yerine yerleştirebilmişler, diye nazar etmiş, taş buna dayanmamış ve "çatlam-batlam" olmuş." Yine annemin anlattığına göre, eğer o taş çatlamasaymış, ya onu getiren, ya da yapan usta çatlayacakmış.) Nazarın belirtileri küçüklerde ayrı, gençlerde ayrıdır.

A) Küçüklerde :

1 — Ağlamak, 2 — Emmemek, yemek yememek, 3 — Uyumamak, 4 — Altını kirletmek (sık sık ve düzensiz), 5 — Nedeni

bulunmayan hastalıklar.. gibi nazar almaya yol açan iyi özelliklerin ortadan kalkması.

B) Gençlerde :

1 — Baş ağrısı, 2 — Yüzün solması, sararması, 3 — Halsizlik, türlü ağrılar, 4 — Nedeni bulunmayan hastalıklar.

KÖZ SÖNDÜRMEK

Köz söndürmek geleneği, göz değmesine karşı kullanılan bir ilâçtır. Gözalmayı gidermek için, önce kimin göz ettiğini bilmek, bulmak gereklidir. Bu da köz söndürme ile olur. Köz söndürme işi hiç bir zaman gözâlan tarafından yapılmaz. Onun annesi, kızkardeşi, eşi gibi kendine en yakın kadınlar tarafından yapılır.

Bir yemek sahanı, ya da derinliği az, genişliği çok bir kap, temiz su ile doldurulur. Sonra ocaktan alınan közler (korlar), o gün eve gelen yabancıların, şüphe edilenlerinin tek tek adları söylenip, nazar ettiyse batsın, diyerek her biri için suya bir köz atılır. Hangisinin közü suya düşüp "cızzz" diye ses çıkarır, ya da kömür halinde suyun dibine batarsa o nazar etmiştir. Eğer nazar edenler birden çoksa, en çok ses çıkaran ve en dibe inen köz, en çok nazar edenin, en keskin nazarcının közüdür. (Kömürler suyun içinde dikkatle izlenerek birbirine karıştırılmaz.) Böylece nazar eden bulunduktan sonra onun hakkında "nazarcıdır" yargısına varılır. Bundan böyle ondan sakınılır.

İçine közler atılmış bu suyun asıl yararlı yanı, ilâç olarak kullanılmasıdır. Közler iyice söndükten sonra, suyun bir kısmı üç sabah aç karnına hastaya içirilir. kömürler suyun içinden çıkarılıp atılmaz, yüzüne gözüne sürülür, ağrıyan yerleri yıkanır. Üç günün sonunda, kalan suyu nazar alan, aşağı eğilip yanlara açtığı bacakları arasından (kömürle birlikte), arkaya bakmadan geriye doğru savurur. Böylece nazarın da bu su ile savrulup gittiğine inanılır. Köz söndüren ve nazar alan bu işleri yaparken nazarın çıkıp gitmesi için içlerinden Türkçe olarak dua ederler.

Hekimlik, müspet bir ilim haline gelmeden önce inanış yoluyla psikolojik tedavinin faydalı neticeler vermesi bir hakikattir. Hatta müspet ilimler de yüzyılda sür'atle bu yola yönelmektedir.

Kars Bölgesi Folkloru :

Artvin ve Kars'ta Bazı İnanış ve Âdetler

Derleyen : H. Cemal KARATAŞ

Artvin - Şavşat'ta yaylalara çıkma zamanı yayla işleriyle görevli kadınlar yollarda heybelerine çam dalı doldururlar. Bunun sebebi çok yağ ve peynir yapabilmek için bir inanın yerine getirilmesi gereği..

Şavşat'ta tarlaların sürülmeğe başlanacağı ilk gün, öküzler çifte bağlandığında en başta bulunan öküzün kafasına bir yumurta olanca hızıyla vurulur. Bunu ekin yılının uğurlu geçmesi için usul olarak kullanırlar.

Tarlaların sürülmesinde sıra Mısır tarlasının sürülmesine geldiğinde ilk yemek olarak yağda kızarmış yumurta yeyilir. Bu usul mısırın iyi olgunlaşması ve yumurta gibi kızarması için yatırılarak kabul edilir ve her yıl tekrarlanır.

Köpek ulumalarına harp olacağı manasını verirler.

Tavuklar kuluçkaya yatıktan sonra ev sakinleri güyümü kafaya kaldıracak su içmezler. İçildiği takdirde yavruların yumurta içerisinde boğulacağına inanılır.

Evlenmelerin dini töreni genel olarak gizli yapılır. Tören sırasında yeni bir kilidin kitlenmesi erkeğin cinsi kudretinin bağlanacağı anlamını verir.

Hayvanlar sancılandığı zaman annenin ilk çocuğunu hayvanın yanına getirir "Ben annemin ilki-

yim, dağda gezen tilkiyim" dedirtip hayvanın göğsüne çocuğa tos vurdururlar, bununla hayvanın sancısının geçeceğine inanılır.

Kümeşte tavuğun ötmesi, ailenin başına bir ölüm felaketi geleceği şeklinde yorumlanır ve tavuğu he men keserler.

Eskiden evlerde iki çıra şimdi ise iki lamba yakmayı günah sayarlar ve evden iki ölü çıkar diye yorumlarlar ve çok kötü sayılır.

Yılın ilk yağmuru yağdığı anda bir kişi süpürge elinde dışarıya çıkar "Çuva çuva dışarı bin bereket içeri" diyerek birkaç de-

Güzellik
banyonuz
için

kullanınız

Puro, sizi daha genç,
daha güzel gösterir...
Puro, cildinize,
hayranlık yaratan
bir cazibe verir.

Bol köpüklü - Nefis kokulu

PURO

SİZİN ÖZ MALINIZDIR

fa yeri süpürür ve tekrarlar, bununla o yıl eve her türlü küçük tabiat canlılarının giremeyeceği ve evin bereketli bir yıl geçireceğine inanılır.

Dini Bayramlar çok az olarak Cuma gününe te sadüf eder. Eğer dini bayram Cuma gününe tesadüf etmişse o gün cumada iki defa hutbe okunacak demektir. Hemen germeşe denen ağaçtan çubuk keser Camiye getirirler, çubuklar iki hutbeyi dinler. O çubuklarla sürülen hayvanların geç öleceğine ve verimli olacağına inanılır.

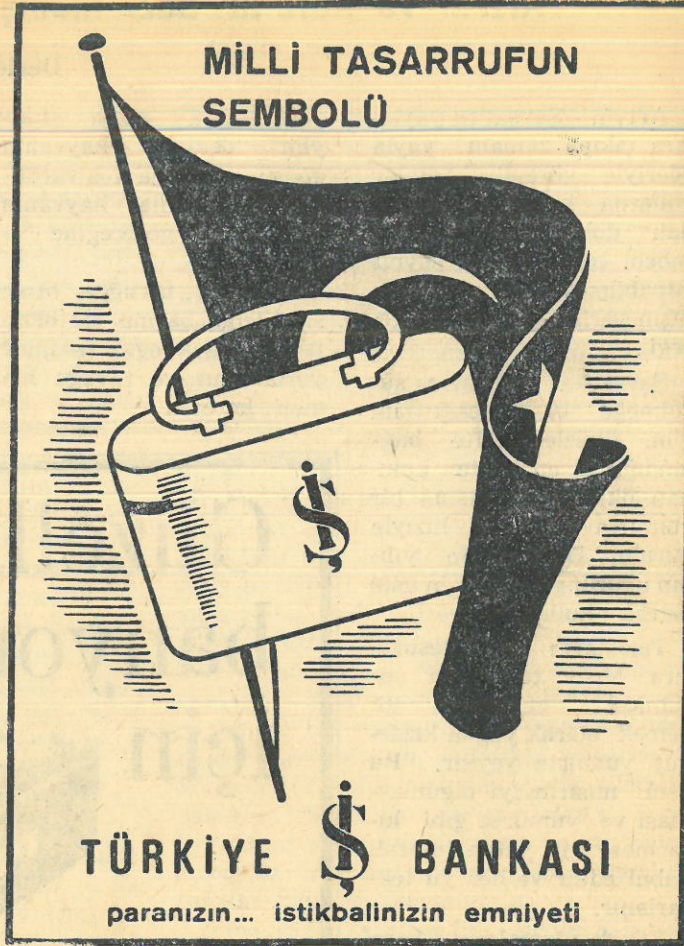
Uzun süren yağmurlar sonu havaların açması için çocuklar evlerden ağaç süpürgesi çalarlar, bunların köy kenarında yakılması sonucu havaların açılacağına inanılır.

EVLENEMİYEN KIZLAR - Ardahanda: Ardahanda evlenemiyen kızlar çok tuzlu ekmek yaparlar, kıkıl dedikleri bu ekmeği bir duvar üzerine koyup beklerler. Karga ekmeği hangi yöne götürürse o yöne evleneceğine,

Şavşatta : Şavşatta evlenemiyen kızlar Misafirin eşeğine biner eşek hangi yöne dönerse o yönde evleneceğine, veya koçların yünü ile elbiselerini diktikleri takdirde evleneceklerine inanırlar.

ARDAHANDA : Ardahanda ilk yağın yağmurun tohumluk buğday veya arpalara serpilmesi verimin çok olacağı şeklinde inançlar arasındadır.

Gelin getirilip duvağı açma zamanı geldiğinde,

(Folklor : 82)

Sağduç - (Yengeye) Kamam kından çıkmıyor, der. **Yenge** - Peşkeşin başım üstüne der ve bir çift çorapla bir mendil hediye eder. **Sağduç** - (Gelini işaretler) Dilini mi keseyim da mağını mı der. **Yenge** - Dilini kes dilsiz olsun der ve duvak açılır. Bu merasimin icrasından sonra gelinin sükût olacağına evde hiç bir türlü haşinlik yapamayacağı inancına varılır.

Düğün sabahı gelin -

güvey ve yengeler oyuna kalkar. Gelinin kemeri altında saklı ekmeği güveyin aşırması lâzımdır. Bununla gelinin çaba ve emeklerinin bütün gelir ve değerlerinin artık o eve mal olduğu manası çıkarılır.

Fatmacık'ta Arab-ı Zengi

Derleyen : Nebahat ÇETİN
Millî Folklor Enstitüsü Derleyicisi

Varmış, yokmuş.. Allahın kulu çokmuş. Çok söylemesi günah, söyleneni dinlememek çok günahmış. Vaktin birinde iki kız kardeş varmış. Büyük kızın kocası zengin mi zenginmiş. Evinde hizmetçiler, aşçılar varmış. Küçük kızın ise kocası dillerin anlatabildiği kadar fakirmiş. Bir gün kazanır, onu yerlermiş. Ertesi gün yine çalışır, çabalar ancak ekmek parası kazanabilirmiş. Büyük kız ise hiç yardım etmez, şanına indirip evlerinin oradan bile geçmezmiş. Küçük kız hamileymiş. Derken doğum zamanı gelmiş. Ablasına gitmiş :

— Abla, abla ne olur bana yardım et, bebeğe elbise, bez alalım, demiş. Abla zengin olduğu için gururluymuş ya!

— Sen benim kardeşimsin, utanıyorum sizi görünce, kocan çalışsın, kazansın, demiş.

Küçük kız iki gözü iki çeşme kulübesine dönmüş. Akşam kocası gelmiş. Durumu anlatmış.. Yapmışlar, etmişler eski elbiselerden gelecek bebek için bir elbise, çamaşır filân yapmışlar. Doğum sancuları başlayınca kocasını mahalledeki hamama yollamış. Hamamda yer ayırtınsın, hamamcıdan karısının orada doğum yapmasını istemek için. Çünkü o devirde doğumu hamamda yaparlarmış. Şimdiki gibi hastahane yokmuş. Hamamcı da iyi bir adammış. Karısına bu zavallılardan para istemeyin, demiş. Karısı da hamamcıya "Peki" demiş. Para almam onlardan, Küçük kızın kocası gelmiş, karısını alıp hamama gitmişler. Küçük kız kocasına :

— Ne olur demiş, git ablamı getir. Yalnız korkarım. Kocası da gelmeyeceğini bile bile, baldızının evine yollanmış. Kocası gidince hamamın duvarı yarılmış. Üç peri çıkmış duvardan, doğumu yaptırmışlar. Bebeği yıkayıp kundaklamışlar, Anneyi temizce giydirmişler. Gidecekleri sırada perilerden biri :

— Bebeğe isim takmadık, demiş. Öbür peri kızları da :

— Öyle ya isim takmadık bebeğe demişler. Bir an düşünmüşler. Biri :

— Adı Fatmacık olsun, gülünce güller açsın,

Bir diğeri :

— Ağladıkça gözlerinden inci mercan dökülsün, yıkandığı sular altın olsun, ağlayınca yağmur, gülünce günler doğa.

Üçüncüsü de :

— Yürüdükçe ayağını basdığı yerde çayır çimen bitsin, demiş ve kaybolmuşlar. Periler çıkar çıkmaz kocasıyla, ablası çıka gelmişler. Küçük kızın ablası kurula kurula, ipek entarisinin eteğini toplamış. Kardeşinin yanına gitmiş, Bakmış bebek yatıyor. Öyle güzel, öyle güzelmiş ki.. Diller tarif edemezmiş. Ablaya iş bırakmışlar peri kızlar. Abla :

— Peki kendin her işi yapabildin de ne diye beni yordunuz, demiş. Çıkıp gitmiş. Küçük kız da bebeğini kucaklamış, kocasıyla evine gelmiş. Masalda tez olur, Fatmacık büyümüş. Bu arada anasıyla, babası Fatmacığı yıkadıkça sular altın olmuş, Fatmacık ağladıkça inci mercan dökülmüş ve anasıyla babası zengin olmuşlar. Bir konak yaptırmışlar. Bir bahçeleri varmış ki tarifi imkânsız. Büyük kız bunların niye böyle birdenbire zengin olduklarını merak etmiş, kıskanmış ta. Çünkü herşeyleri onunkilerden çokmuş. Neyse kardeşi gile gelmiş.

— Bacı, bacı demiş. Nasılsınız, ne var yok niye görün müyorsunuz?.. Sizi sormaya geldim.

Küçük bacı iyi kalpli temiz temiz bir kadıncağız, fakir fukaranın anasıymış.

— Hoş geldin sefalar getirdin abla, başımızın üstünde yerin var. Keşki eniştemiz de gelseydi, demiş. Ablasını ağırlamışlar karı koca. Ne yapacaklarını, nasıl hizmet edeceklerini bilememişler. Ablası sözü döndürüp doluşturmuş, nasıl edip te böyle zengin olduklarına getirmiş. Temiz kalpli küçük kız da hamamda nasıl doğum yaptığını, peri kızlarının anlattıklarını Fatmacık'ın ağlarken, inci, mercan döküldüğünü, gülerken güller açtığını ya da çayır çimen bittiğini, ağlayınca gök-

lerin de ağladığını, yağmur yağdığını ve gülmeye günler doğduğunu anlatmış bir bir.

Abla akşam üstü evine gitmiş. Bir zaman sonra o da gebe kalmış. Doğum günü gelince, gitmiş bacısının doğum yaptığı hamamın sahiplerine. Tepeden bakarak hamamı kiralamış. Parasıyla gururlanmış. Doğumdan önce kocasını bacısına yollamış. Bacısını getirsin diye. Kocasını gider gitmez yine hamamın duvarı yarılmış, içinde o üç peri kızı çıkıp gelmiş. Doğumu yaptırmışlar. Bebeği yıkamışlar. Annesini giydirmişler. Gidecekleri sırada perilerden biri :

— Adımı koymadık, demiş.

Diğer iki peri de :

— Öyle bebeğin adını koymadık demişler.

Önce konuşan peri :

— Adı Arab-ı Zengi olsun, alnında bir dolmalık kabak bitsin,

İkinci peri :

— Kabağı kemirsin, kemirsin, kabak yemiden büyüsün,

Üçüncüsü peri de :

— Sesi erkek sesi gibi kaba olsun, demiş.

Demişler ve kaybolmuşlar. Tam bu sırada da küçük baciyla, kocası gelmişler. Bacısı bakmış herşey tastamam. Çıkıp eve gitmişler. Evde büyük baci kızının yüzünü açmış bir de ne görsün. Alnında upuzun bir dolmalık kabak sallanır dururmuş. Kabağı kökünden çakıyla kesmiş. Yine büyümüş.. O kestikçe kabak büyümüş. Bakmış kabakla başa çıkamıyor, tutmuş kabağın bir ucunu kızının yani Arab-ı Zengininin ağzına vermiş. Bebek kabağı meme emer gibi emmiş..

Aradan zaman geçmiş. Fatmacık dört beş yaşına basınca annesi, arkasından da babası ölmüş. Fatmacığı teyzesi yani Arab-ı Zengininin annesi almış yanına. Çok kıskanmış. Fatmacık güzel, kendi kızı çirkinmiş. Fatmacık on yedi, on sekiz yaşına girince evin tahtalarını silmiş, bulaşık yıkamış. Arab-ı Zengi ise prenses gibi oturmuş bütün gün. Bir gün teyzesi Fatmacık'a eğirmesi için biraz yün vermiş. İnekleri katmış önüne.

— Haydi demiş inekleri doyurmazsan akşama yiyeceğin dayağı düşün. Kızcağız

yününü iğini almış, inekleri önüne katmış, evden uzaklaşınca kendi öne düşmüş. Ayağını bastığı yerde çimenler bitmiş. İnekler çabucak doymuşlar. Sonra da kendi bir ağacın gölgesine oturmuş. İnekler de orada yatıp geviş getirmeye başlamışlar. Bu sırada bir rüzgâr çıkmış. Fatmacık'ın yünlerini alıp uçurmuş. Fatmacık arkasından koşmuş yünlerin. Tam tutacakken yünler bir kuyunun içine düşmüşler. Eğilmiş bakmış, kuyunun içinde bir pir oturuyor.

— Dede, dede demiş, ne olur yünlerimi ver, bana, yoksam teyzem beni döver.

İhtiyar :

— Yok vermem, demiş. İn de al.

Fatmacık ağlamış, ağlamış. Gözlerinden inciler, mercanlar dökülmüş. Pir çıkmış kuyudan, Fatmacığa yünleri vermiş. Fatmacık sevinmiş, gülmüş. Yanağında güller açmış, her taraf gülmüş. Bülbüller şakıymış. Pir Fatmacığın yüzüne elini sürmüş ve :

— Kızım demiş, sen güzellerden güzel olasın.

Fatmacık bir güzelleşmiş, bir güzelleşmiş ki. Eskisinden bin kat. Pir ile Fatmacık bu şekilde konuşurlarken o civarda avlanan bir şehzade de bunları gözlemiş. Fatmacığın ağlarken göklerin de ağladığını, gözünden inci, mercan döküldüğünü görünce yanağında güller açtığını, günlerin doğduğunu her şeyi, herşeyi görmüş. Fatmacığa gönülden vurulmuş. Kızı takip etmiş. Evinin öğrenmiş. Neyse biz şehzadeyi annesini, babasını Fatmacığa dünür göndermeğe hazırlandığı yerde bırakalım. Gelelim Fatmacığa.

Fatmacık yünlerini eğirip bitirince eve gelmiş. İnekleri bağlamış. Teyzesi bakmış, Fatmacık eskisinden daha çok güzelleşmiş.

— Kız ne yaptın da böyle güzelleştin, demiş. Fatmacık ta yünlerin nasıl kuyuya düştüğünü, kuyudaki piri, hepsini anlatmış. Ertesi gün hain teyze kızı Arab-ı Zengiye inekleri otlatmaya yollamış. Ona da yünle iş vermiş. Kızı giderken :

— Güneşte oturma ki kararmayasın, demiş.

Kızı çıkıp gitmiş. Fatmacığın inek otlatıldığı yerde, o da inekleri otlatmış. Gitmiş bir ağacın gölgesine oturmuş. Yine bir

rüzgâr esmiş, yünleri almış kuyuya götürmüştü. Arab-ı Zengi getirmek için kuyu başına varmış. Eğilip bakmış ki yünleri göre. Kuyunun dibinde birini görmüş.

— O yünlerimi ver demiş, yoksa hizmetkârlarımıza derim, seni iyice döverler. Pir kızmış. Ne fena kız, demiş içinden. Yünleri çıkarmış vermiş. Sonra elini Arab-ı Zengininin yüzüne götürmüştü ve :

— Çirkinlerden çirkin olasın, bir dudağın yerde, biri gökte..

Arab-ı Zengi çirkinleşmiş, çirkinleşmiş. Bir dudağı sarkmış, nerdeyse yere degecek. Bir dudağı az kalsın göğe degecekmiş. Akşam eve geldiğinde daha yünlerin yarısını bile eğirmemiş. Ama anası bir şey dememiş. Bakmış ki kızı çok çirkinleşmiş, eskisinden besbetermiş. Fatmacığın yanına gitmiş teyzesi olacak karı :

— Kız demiş benden ne istiyorsunuz. O cehennemde yanasıca anan beni kandırdı. Hamamda doğum yaptım, kızım böyle çirkin oldu. Sen beni kandırdın kızım eskisinden daha da beter oldu. Fatmacığı, dövmüş, dövmüş..

Sabah olunca Fatmacık tahtaları silmiş, bulaşık yıkamış. Biraz sonra padişahın arabası kapıda durmuş. Padişahla sultan hanım inmişler arabadan. İçeri buyur etmişler. Padişah biraz oturduktan sonra :

— Kızınız Fatmacığı Allahın emriyle bir tanecik şehzademize istemeye geldik. demiş. Teyzesi Fatmacığı vermiş. Düğün hazırlıklarına başlamışlar. Düğün tutulmuş. Toy edilmiş. Yedi gün, yedi gece gelini yani Fatmacığı almaya gideceklerinden bir gün önce Teyzesi Fatmacığa tuzlu kavurma yedirmiş. Su vermemiş. Padişahın adamları gelini almaya gelmişler. Hain teyze, Arab-ı Zengiye de almış yanına, "Biz de kızımızla beraber gideceğiz" demiş.

Fatmacık, teyzesi ve Arab-ı Zengi altı arap atının çektiği süslü arabaya binmişler. Düğün alayı arkada, onlar önde yola düzülmüşler. Yolda Fatmacık yediği tuzlu kavurmanın tesiriyle ;

— Teyze kurban olayım bana bir yudum su ver, demiş. Teyzesi :

— Bir gözünü çıkarıp verirsen veririm, demiş. Fatmacık su içmemiş. Biraz daha yol aldıktan sonra bakmış susuzluktan ö-

lüyor. Çaresiz :

— Teyze demiş bir gözümü çıkar al, yeter ki su ver, demiş. Teyzesi parmağını takmış sağ gözünü çıkarmış. Sonra da bardağı Fatmacığın ağzına dayamış, Kızcağız dudağını da değdirmeden çekmiş. Biraz daha gitmişler Fatmacık bakmış susuzluktan ölecek neredeyse :

— Teyze demiş ne olur bana bir yudum su ver. Teyzesi sol gözünü istemiş. Bu sefer de Fatmacık sol gözünü de çıkarmış. Sonra da kana kana su vermişler, içmiş. Yolda arabayı durdurup Fatmacığı indirmişler. Allahın dağı, üstelik Fatmacık kör de.. Ne yapayım, ne edeyim derken bir kaval sesi işitmiş, sestem tarafa gitmiş. Bir çoban sürüsünü otlatıyormuş.

— Çoban dayı, çoban dayı kimim kimsem yok, ne olur beni evine götür. Pişman olmazsın, demiş. Çoban yaşlı bir adammış bir düşünmüş :

— Olmaz seni nereye götürüyüm demiş.

Fatmacık yalvarmış yakarmış. Çoban dayı dayanmamış. Fatmacığı almış akşam eve getirmiş. Eve geldiklerinde çobanın karısı :

— Herif bu kız da kim, demiş. Çoban dayı :

— Kimsesi yok, demiş. Biz bakarız. Karısı :

— Sen kendin acından ölüyorsun, demiş. Bu kızcağızı neyle besleyeceksin. Ben içeri almam.

Fatmacık bu sefer karıya yalvarmış. Karı da içeri almış kızı. Biraz sonra Fatmacık çobanın karısına :

— Ana demiş, bir leğen getir de beni yıka.

Çoban karısı :

— Bu kız başımıza belâ olacak, nedir bu demiş ama, Fatmacığı yıkamaya razı olmuş. Suyu ısıtmış Fatmacık leğene oturmuş, çoban karısı Fatmacığı yıkamak için başına suları döktükçe sular altın olmuş. Leğen altınla dolmuş. Onu boşaltmış, bir daha yıkamışlar koca bir yığın altınları olmuş. Sonra da altınları bir büyük torbaya doldurmuşlar, şehre gitmeğe karar vermişler. Onlar şehire gelme hazırlıklarını yapı dursunlar. Biz gelelim Arabı Zengi ile anasına.

Fatmacığı yolda arabadan indirdikten sonra Padişahın memleketine dahil ol-

muşlar.. Şehzade, padişah ve sultan hanım karşılaşmışlar gelin alayını.

Gerdek gecesi şehzade odasına çıkmış. Bakmış nişanlısı yüzünde peçe ile oturuyor. Bir şeyi de dişleyerek kart kart yiyor. Merak etmiş :

— Sultanım demiş o ne peçe ile oturuyorsun. Sonra iştahlı iştahlı yediğin ne ola ki diye sormuş. Arabı Zengi bir daha "kart" diye dişlemiş kabağı ve :

— Ben senden utaniyorum, demiş. Yediğim de ne bilir misin, iki tane kayısı kurusu. Anam cebime koymuştu da. İstersen sana da vereyim. Şehzade şaşmış kalmış. Çünkü Fatmacığın sesinin bülbül sesi gibi, boyunun dal gibi, konuşmasının ise bülbül şakıması gibi olduğunu biliyormuş. Hani pırle konuşurken dinlemişti ya.. Şaşmış kalmış şehzade bu nasıl iş, bu ne diye. Kendi kendine :

— Bu işin içinde bir iş amma ne acaba, demiş. Ve sonunu beklemeğe karar vermiş. Arabı Zenginine ise ne peçesini açabilmiş. Arabı Zengi de alnında biten kabağı kart kart diye kemirip duruyormuş.. Birgün Şehzade yine Arabı Zenginine yanına çıkmış :

— Aç demiş yüzünü. Gül de yüzünde güller açsın, günler doğsun.. Konuş ki bülbüller şakısın..

Zavallı şehzade Arabı Zengi olduğunu ne bilecek. Fatmacık sanmış bu peçeli kadını Arabı Zengi kalın sesiyle :

Öl de kurtulayım senden, demiş. Ben o kadar yol geldim. Nasıl güleyim. Güller açsın bu yorgunluğumla. Nasıl konuşabileyim ki bülbüller şakısın. Yüzüm güneşte yanmış.. Kapkara.. Şehzade inanmış. Ne yapsın zavallı. Onları orada bırakalım. Çoban, çobanın karısı ve Fatmacığa gelelim. Altınları aldıkları gibi şehre varmışlar. Bir arsa alıp ev yaptırmışlar. Ama ne ev. Sanki padişahın saray yavrusuymuş. Hizmetçiler, uşaklar tutmuşlar. Çobanla karısı Fatmacığın gözleri yok diye üzülüyorlarmış. Ama ne doktor çare bulmuş, ne hoca. Derken kış ta gelmiş. Şehzade daha beklemiş Fatmacık gülecek te güller açacak diye. Bir gün yine Arabı Zenginine yanına gitmiş..

— Bak demiş kaç aydır buradasın yorgunluğun geçti, yüzünü aç ki yüzün göreyim, gül ki yanağında güller derem, de-

miş. Arabı Zengiye korku almış.

— Bugün dur. Bir kaç daha izin ver de iyice dinleneyim, demiş. Anasını çağırılmış.. Şehzadenin dediklerini anlatmış. Anası :

— Dur kızım, hiç gam yeme, ben sana iki deste gül bulurum, peçenin altına saklarsın. Şehzade gül dediği zaman gülersin ve o güllerden bir destesini peçenin altından çıkarıp verirsin demiş. Demiş ama zemheride gülü nereden bulacağını da bilmemiş. Hiç zemheride gül olur mu? Yerin kulağı var derler. Gül aradıklarını Fatmacık duymuş. Çoban babayı çağırılmış :

— Çoban baba, çoban baba ne olur demiş. Ben güleceğim yanağında açan güllerden bir destesini sana vereceğim. Al padişah sarayının önünden geç, geçerken de "Gül satıyorum gül: "zemheride gül satıyorum de" demiş. Saraydan gül alacak bir kadın fiatını sorarsa "bir deste gülü bir göze satarım de" demiş. Çoban baba :

— Peki kızım sen ne istedin de ben yapmadım, demiş. Ertesi sabah bir deste gül alıp sarayın önünden geçmiş.

Geçerken de :

— Gül satıyorum, Gül! Zemheride gül diye sesinin olanca hızıyla bağırmış. Arabı Zenginine anası bunları duyunca hemen koşmuş :

— Bir deste güle ne vereyim, kaçta satıyorsun, demiş. Çoban dayı :

— Bir deste gül bir göze, demiş. Arabı Zenginine anası koşmuş Fatmacığın gözünün birini almış getirmiş. Çobana verip bir deste gülü almış. Ve :

— Yarın bir deste daha getirirsen bir göz daha veririm, demiş. Çoban baba gözü Fatmacığa vermiş. Fatmacık gözü bir gözünün çukuruna koymuş. Ama görememiş. Ertesi gün bir deste gül daha götürmüş çoban, bir göz daha almış, getirmiş onu da Fatmacık'a vermiş. Fatmacık gözü takmış gözünün çukuruna yerleştirmiş. Görememiş. Pencerenin önüne oturup ağlamaya başlamış. O ağlayınca göklerde ağlamış.. Yağmur yağmış, şimşek çakmış. Bu sırada iki serçe pencerenin dibindeki çınarın dalına konmuşlar.

— Cik, cik.. demişler. Fatmacığa da çok yazık. Bizi dinlese de sağ gözünü çıkarıp, sol gözüne, solu da sağa taksın. Sonra da yere düşürdüğümüz şu beyaz tüyü alıp

sürse gözleri görecektir, demişler. Fatmacık hemen sağ gözünü çıkarıp sola, soldakini de sağa takmış. Çünkü kuş dili bilirmiş. Sonra da çobanı çağırılmış :

— Çoban baba demiş, git bu pencerenin altında bir tüy var. Rengi beyaz onu al bana getir, demiş. Çoban tüyü getirip vermiş. Fatmacık gözüne sürünce tüyü, gözleri görmüş. Görünce de sevinmiş, gülmüş. Güller açmış, bülbüller şakıyış, günler doğmuş.

Şehzade de Arabı Zengiden iyice şüphelenmiş. Gülleri alırken onları hep gözlermiş. Şüphelerinden iyice emin olmak için de memleketine şu şekilde tellallar çıkarmış. Tellallar :

— Ey ahali, duyduk duymadık demeyin. Bu yıl ki kış çok fena. Padişahın samanı, arpası az. Tavlasındaki atlar ölecekler. Herkes gelip bir at alsın ve beslesin. Baharda atı en çok besleyene armağanlar verecek demiş. Şehzadenin maksadı Fatmacığı bulmakmış. Fatmacığın yürürken ayağının dibinde çayır çimen bittiğini biliyormuş. Herkes bir at almış tavladan. Fatmacık ta çobanı yollamış bir at getirsin diye. Çoban gittiği zaman tavlada en zayıf en sıska at kalmışmış. O atı alıp getirmiş. Fatmacık evin bahçesinde yürümüş. Çayır, çimen bitmiş. At yedikçe semirmiş. Yedikçe semirmiş. Öyle bir at olmuş ki, gözler görmese diller tarif edemez. Şehzade de atlarını ne halde olduklarını kontrole çıkmış. Şehirdeki bütün evleri gezmiş. Bakmış atlar çok zayıf. Sıra çoban gile gelmiş. Onların evine gitmiş. At bahçede bağlı duruyormuş. Pırıl pırılmış. Semirmiş, sevinmiş.. Şehzade çobanı çağırılmış.. Çoban da değil ya, eskiden çobanlık yaptığından çoban diyormuş her-

kes. Yoksa şimdi evinde herşeyi varmış. Neyse çoban gelince Şehzade :

— Sen padişahına en iyi hizmet eden adamsın. Görüyorum ki at semirmiş. Dile benden ne dilerse, demiş. Çoban :

— Şehzadenin sağlığını dilerim, ama ata ben bakmadım, kızım baktı, demiş. Sonra da kızının hikâyesini anlatmış :

— Şehzadem demiş. Benim kızım değil bu sözünü ettiğim. Evlâtlık ettiler ama kızımız olsa da ancak bu kadar severdik. Bu kızı bir şehzadenin düğünü oluyordu o zaman yolun kenarındaydım yanıma geldi. O gün bugündür bizimle demiş. Yalnız kızın adını, gülerken güller açtığını söylememiş, Şehzade :

— Kızını çağır da teşekkür edeyim, demiş. Ata iyi baktığı için. Çoban kızı çağırılmış.. Fatmacık gelince şehzade hemen tanımış. Niye böyle olduğunu sormuş.. Fatmacık ta teyzesinin yaptıklarını hep anlatmış durumu. Beraber saraya gelmişler. Sarayda şehzade Fatmacığı babasıyla anasının yanına götürmüş. Durumu kısaca anlatmış. Padişahla sultan hanım sevinmişler. Fatmacık ta gülmüş, güller açmış, konuştuğu bülbüller gibi şakıyış. Padişahla sultan hanım Fatmacığı çok sevmişler. Şehzade de Arabı Zengi ile anasını çağırılmış. Arabı Zenginine anasına :

— Söyle demiş kırk katır mı, kırk satır mı? Hain karı :

— Toprak başına, demiş. Kırk satır senin olsun. Kırk katır ver ki binekte evimize gidek. Arabı Zengi ile anasını birbirine bağlı kırk katırın kuyruğuna bağlamışlar. Onlar dağ taş, parçalana parçalana ölmüşler.

Fatmacıkla Şehzade de ermişler muratlarına.

Yıllık aboneli : 12,
altı aylık aboneli : 6
liradır.
Yurd dışı senelik abone :
\$ 3, £ 1

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı :
HALK MATBAASI
İstanbul

Sahibi : **İHSAN HİNÇER**

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul. Tel. : 22 49 74

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR